

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ**

До захисту допустити:
В.о. завідувача кафедри
— — Деснова І.С.
«23» травня 2024 р.

**«ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЖІНКАМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ
ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА»**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Менсеїгової Альбіни Ізетівни

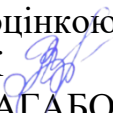
Науковий керівник:

Стадник Альона Георгіївна

доцент кафедри філософії та соціології,
кандидат соціологічних наук.

Кузьмін Віктор Володимирович

доцент кафедри психології
кандидат соціологічних наук, доцент
Національний університет «Запорізька
політехніка».

Кваліфікаційна робота
захищена з оцінкою 86 В
Секретар ЕК
Анастасія ВАГАБОВА
«10» червня 2024 р

Київ-2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЖІНКАМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	8
1.1. Домашнє насильство як найбільш поширений різновид гендерно зумовленого насильства.....	8
1.2. Основні причини домашнього насильствата характеристика жінок, які від нього постраждали.....	15
1.3. Нормативно–правове регулювання протидії домашньому насильству в Україні.....	25
1.4. Зарубіжний досвід протидії домашньому насильству.....	31
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА РОБОТА З ЖІНКАМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	35
2.1. Роль соціальних служб у наданні допомоги жінкам, які зазнали домашнього насильства.....	35
2.2. Актуальні технології соціальної роботи із жінками, які постраждали від домашнього насильства.....	43
2.3. Реабілітація жінок, які зазнали домашнього насильства засобами арт–терапії.....	48
Висновки до розділу 2.....	58
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. В сучасному світі проблема домашнього насильства стала актуальною та нагальною, особливо у контексті його впливу на жінок. Жінки, які зазнали домашнього насильства, перебувають у вразливому стані, який потребує комплексної та ефективної підтримки. Технології соціальної роботи з цією категорією осіб відіграють ключову роль у наданні допомоги, відновленні самооцінки та стабілізації їхнього психологічного стану.

Проблема домашнього насильства стає все більш помітною у сучасному суспільстві. Згідно з даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, до 35% жінок і дівчат у всьому світі зазнали фізичного або сексуального насильства з боку партнера або насильника в якій-небудь час свого життя. Ця проблема має серйозні наслідки для фізичного та психічного здоров'я жінок, а також для суспільства в цілому. Тому розвиток та впровадження технологій соціальної роботи з жінками, які зазнали домашнього насильства, є невідкладною потребою.

Технології соціальної роботи стають не лише інструментом для надання підтримки, а й засобом виявлення та усунення факторів, що спричиняють домашнє насильство. Інноваційні підходи, такі як онлайн-консультування, мобільні додатки для екстрених випадків та віддалені психологічні програми, дозволяють забезпечити доступ до допомоги тим, хто може знаходитися у віддалених або ізольованих умовах.

Незважаючи на потужний потенціал технологій соціальної роботи, викликом є їхня ефективність у відношенні до всіх категорій жінок, особливо тих, які належать до уразливих груп, таких як жінки з інвалідністю чи ті, які перебувають у глибокій соціальній ізоляції. Крім того, необхідно враховувати проблеми конфіденційності та безпеки в інтернет-просторі, особливо коли мова йде про жінок, які перебувають у відносно контрольованих або небезпечних умовах.

Технології соціальної роботи з жінками, які зазнали домашнього насильства, мають величезний потенціал для покращення їхнього благополуччя та забезпечення доступу до необхідної підтримки. Проте їх впровадження потребує уважного аналізу в контексті різноманітних потреб і обмежень цільових груп, а також забезпечення конфіденційності та безпеки даних.

Ступінь вивченості в спеціальній науковій літературі. Різноманітні аспекти проблематики насильства в сім'ї розглянуті в працях як зарубіжних дослідників: психологів – Л. Берковіца, Е. і П. Добаш, М. Страуса, Н. Блеклока, Е. Саттерленда; зарубіжних соціологів – Г. Паттерсона, Р. Коллінза та ін.), так і українських соціологів Ю. Галустян, А. Лисова, психологів О. Лясковська, Н. Максимова, І. Грабська, О. Шинкаренко та ін.

Нормативно–правовим підґрунтям даної роботи є «Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» та Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Аналіз досліджень по проблемі профілактики насильства в сім'ї показав, що сьогодні відсутня чітка концепція соціальної профілактики насильства в сім'ї, несистематичною є соціальна робота в цьому напрямі, не є чітко визначеним зміст такої роботи, її методи та форми.

Мета кваліфікаційної роботи: проаналізувати проблему домашнього насильства та визначити провідні технології соціальної роботи з жінками, які зазнали насильства у сім'ї.

В процесі дослідження були поставлені наступні завдання:

- дослідити історію формування ставлення суспільства до домашнього насильства над жінками;
- проаналізувати проблему гендерної нерівності як фактору насильства над жінками у сім'ї;
- дослідити нормативно-правове регулювання протидії домашньому насильству;

- надати загальну характеристику жінкам, які зазнають насильства в сім'ї;
- розкрити методи діагностики поширених видів насильницьких дій і причин їх виникнення;
- визначити провідні технології соціальної реабілітації жінок, які зазнали насильства в сім'ї;
- розглянути план арт-терапії для жінок, які зазнали сімейного насильства.

Об'єкт дослідження – сімейне насильство над жінками як актуальна проблема соціальної роботи.

Предмет дослідження – технології соціальної роботи з жінками, які зазнали насильства у сім'ї.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні про те, що використання певних технологій соціальної роботи сприятиме покращенню психологічного стану жінок, які зазнали домашнього насильства, а також допоможе їм успішно повернутися до соціального життя та інтеграції в суспільство.

Для вирішення мети використано наступні загальнонаукові методи пізнання соціальних явищ та процесів, а саме: *логіко-історичний, структурно-функціональний і порівняльний* – для аналізу термінів «насильство» та «домашнє насильство»; *аналіз та синтез* – для виокремлення проблематики гендерної нерівності як фактору насильства над жінками у сім'ї; *класифікації* – для визначення основних технологій соціальної реабілітації жінок, які зазнали насильства в сім'ї; *структурно-функціональний аналіз* – для з'ясування методів діагностики поширених видів насильницьких дій і причин їх виникнення; *узагальнення* – для визначення загальної характеристики жінкам, які зазнають насильства в сім'ї.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, двох розділів: теоретичного та практичного, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 67 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЖІНКАМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

1.1. Домашнє насильство як найбільш поширений різновид гендерно зумовленого насильства

Гендерно зумовлене насильство – це не лише вияв брутальної фізичної сили, але й комплексний вплив стереотипів і ролей, що призводять до систематичного підтискання чи контролю на підставі статевої ідентичності. Це насильство засноване на нормах і очікуваннях, які суспільство накладає на чоловіків та жінок, і може виявлятися у різних формах – від фізичних втручань до психологічного тиску [3, с.142].

Для багатьох жінок і дівчат гендерно зумовлене насильство стає обивательською реальністю. Вони частіше стикаються з насильством, що базується на їх статі, включаючи сексуальне насильство та економічну залежність. Наприклад, вони можуть бути змушені зазнавати насильства від партнерів, які використовують свій соціальний статус для контролю над ними.

Тим не менш, чоловіки також не залишаються поза увагою гендерно зумовленого насильства. Вони можуть бути уразливими перед очікуваннями маскулінності, що вимагають від них фізичної сили та відсутності слабкості. Це може привести до ситуацій, коли чоловіки відчують необхідність доводити свою мужність через агресію та насильство.

Гендерно зумовлене насильство – це не лише проблема індивідуальних випадків, але й систематичний соціальний проблема, що вимагає комплексного підходу для вирішення. Це означає перегляд стереотипів, розробку програм підтримки та освіти, спрямованих на зміцнення рівності і запобігання насильству на основі гендерних чи статевих мотивацій [4].

Отже, гендерно зумовлене насильство є серйозною проблемою, яка вимагає уваги та дії для запобігання і захисту жертв. Необхідно створити соціальні та культурні зміни, щоб знизити рівень насильства та підтримати всіх людей у їхній гендерній ідентичності та правах.

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь (стаття 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству») [2].

Статтею 126-1 Кримінального кодексу України домашнє насильство визначене, як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи.

Домашнє насильство, на жаль, є поширеною проблемою в усьому світі, руйнуючи життя та завдаючи шкоди мільйонам людей. Розуміння його природи та причин є ключовим для ефективного протистояння цьому явищу.

Веретенко Т., Гурковська. К. та Т. Малиновська розглядають домашнє насильство з подібних, але трохи різних поглядів, враховуючи різноманітні його аспекти та прояви. Домашнє насильство для них – це не просто ізольовані випадки конфліктних ситуацій, але системні дії, що здійснюються протягом тривалого часу, повторно або систематично.

Т. Веретенко підкреслює, що домашнє насильство – це система дій, спрямованих на заподіяння шкоди іншій особі, і вона акцентує увагу на

тривалому часі цих дій та їхньому системному характері. Вона звертає увагу на широкий спектр форм насильства, від фізичного до економічного [5, с. 290].

К. Гурковська розглядає домашнє насильство як дії або погрози застосування дій різного характеру, які призводять до страждань, шкоди здоров'ю та порушення прав людини. Вона підкреслює, що ці дії можуть відбуватися як у сімейному оточенні, так і поза ним, але завдати шкоди близьким людям [6, с. 86].

Малиновська Т. також розглядає домашнє насильство як систему дій, які призводять до різних видів насильства і відбуваються систематично. Вона акцентує увагу на тривалому часі цих дій і їхньому впливі на жертву. Визначення Малиновської також враховує широкий спектр форм насильства та його вплив на різні аспекти життя жертви [7, с. 119].

Ці визначення вказують на складність і масштабність проблеми домашнього насильства та необхідність системного підходу до її розв'язання.

Сьюзен Фрі, Донна М. Донохью та Евелін К. Лаурент поділяють схожий підхід до визначення домашнього насильства, як актів або загроз, що вчиняються однією особою над іншою, з якою вони мають або мали близькі стосунки. Вони розуміють домашнє насильство як форму контролю та шкоди, що може виявлятися у різних формах та контекстах.

За визначенням Сьюзен Фрі, домашнє насильство може стосуватися як нинішніх, так і минулих стосунків, а також тих, що існують у спільному проживанні. Це підкреслює важливість розглядати історію відносин та потенційний вплив минулих динамік на сучасну ситуацію.

Донна М. Донохью розширює це визначення, вказуючи на мотивацію контролю над жертвою та нанесення шкоди як важливі аспекти домашнього насильства. Її визначення акцентує увагу на владі та контролі, які можуть бути основними мотивами для насильства в сім'ї.

Евелін К. Лаурент відзначає, що домашнє насильство може також включати експлуатацію. Це важливе доповнення, яке відображає

різноманітні аспекти зловживання владою та контролю в сімейному контексті [8, с. 10].

Усі ці визначення підкреслюють серйозність проблеми домашнього насильства та необхідність розуміння його різноманітних форм та механізмів дії для ефективного його запобігання та подолання.

Спільні риси домашнього насильства, визначені згідно з наведеними визначеннями, вказують на його системну та складну природу. Перш за все, насильство може приймати різні форми – фізичне, психологічне, сексуальне та економічне. Це підкреслює широкий спектр можливих виявів насильства в різних аспектах життя жертви.

Важливим аспектом є неодноразовість насильницьких дій, яка вказує на їхній тривалий або систематичний характер. Це означає, що насильство може продовжуватися протягом тривалого часу, що поглиблює страждання та відчуття безпеки жертви.

Іншою спільною рисою є наявність близьких стосунків між жертвою та насильником. Це може включати партнерство, родинні зв'язки або спільне проживання, що вказує на те, що насильство здійснюється в середовищі, де очікується захист та підтримка [9, с. 114].

Нарешті, мета насильства – заподіяння шкоди, контроль над жертвою або її експлуатація – свідчить про намір зазначеної особи використовувати свою владу та контроль над жертвою для власної користі або задоволення.

Широке трактування поняття домашнього насильства, як запропоноване Е. К. Лаурент, включає в себе будь-яку форму експлуатації, розширюючи кількість можливих проявів насильства і підкреслюючи його комплексну природу та соціальні наслідки.

Домашнє насильство відображає трагічну реальність сімейного життя, де місце для кохання та захисту перетворюється на арену страху та контролю. Це не лише фізичне втручання, але й систематичне психологічне та емоційне тиску, що наносить серйозні шкоди жертві. Захоплення контролю, почуття влади та переконання в непоціновуваності іншої сторони

можуть легко перетворити навіть найближчих людей на загрозу для безпеки та благополуччя.

Ця проблема глибоко укорінена у суспільстві і виявляється в різних формах – від сексуального та фізичного насильства до фінансового та емоційного тиску. Для жінок, що переживають домашнє насильство, це не лише питання фізичної безпеки, але й загроза їхнього психічного здоров'я та стабільності. Страх, тривога та почуття власної безсилості можуть стати постійними супутниками їхнього життя, відбираючи можливість насолоджуватися повноцінними відносинами та реалізацією власного потенціалу.

Щоб ефективно боротися з домашнім насильством, необхідно розуміти його коріння та шляхи розповсюдження. Це вимагає системного підходу до проблеми, включаючи освіту, підтримку для жертв, законодавчі зміни та підвищення свідомості суспільства щодо неприпустимості будь-якої форми насильства в сім'ї. Тільки об'єднавши зусилля на всіх рівнях – від індивідуального до глобального – ми зможемо створити суспільство, де домашнє насильство стане немислимим явищем [10, с. 47].

Пережитки патріархальної свідомості впливають на домашнє насильство в сучасному суспільстві, створюючи коріння для його існування. У патріархальному порядку, чоловік виступав як основний постачальник для сім'ї і голова домогосподарства, маючи абсолютну владу над жінками та дітьми. Ця влада часто підтримувалася за допомогою фізичного насильства та жорстокості, що вважалося нормою, а навіть обов'язковою частиною життя. Культурні традиції та релігійні переконання не лише виправдовували це насильство, але і встановлювали його як прийнятність і навіть обов'язок [3, с. 16].

Ці ідеї не є унікальними для української історії, адже подібні погляди мали місце в різних культурах. Навіть у XVI столітті монах Черубіно наводив поради щодо карання дружини, де фізичне покарання вважалося прийнятним і навіть відповідальним за душевний стан жінки. Такі концепції

відображалися навіть у законах того часу, де чоловік мав право фізично карати свою дружину як захід контролю і кари за її злочини [3, с. 21].

Отже, домашнє насильство в сім'ї має глибокі корені у пережитках патріархальної культури, де чоловік був визнаний главою родини з абсолютною владою над жінками та дітьми. Ця культурна спадщина продовжує впливати на сучасне суспільство, вимагаючи системних змін і усвідомлення шкоди, яку приносить насильство в будь-якій формі.

Укоріненість патріархальних поглядів у суспільній свідомості дійсно є одним із факторів, які сприяють поширенню насильства в сім'ї. Проте, це лише одна сторона монети. Сприйняття насильства в сім'ї суспільством визначає його терпимість до таких вчинків, але не пояснює, чому конкретна особа стає схильною до насильства. У цьому плані особистісні психологічні фактори мають вирішальне значення [4]

Схильність людини до насильства формується під впливом різноманітних причин, які включають біологічні, психологічні та соціальні аспекти. Серед них можна виділити рівень різних гормонів, спадковість, особливості виховання та досвід індивіда з насильством. Кожен з цих факторів впливає на формування психологічних якостей, які можуть сприяти вчиненню насильства або, навпаки, утримувати від нього.

Серед цих психологічних якостей важливо визначити ті, без яких насильство стає майже неможливим явищем. Це можуть бути емпатія, вміння керувати емоціями, відсутність агресивних манер поведінки тощо. Іншими словами, розуміння власних емоцій, уміння спілкуватися та розв'язувати конфлікти конструктивним шляхом грають ключову роль у попередженні насильства в сім'ї.

Тема насильства в суспільстві викликає зацікавленість мислителів усіх часів, які намагалися зрозуміти його коріння та знайти шляхи запобігання. Історичні постаті, такі як Аристотель і Тома Аквінський, також звертали увагу на цю проблему, розмірковуючи про природу насильства та можливі шляхи його подолання. Сучасні психологи, психоаналітики та психіатри,

зосереджуючи увагу на психологічних аспектах насильства, продовжують цю традицію досліджень.

Одним із визначних дослідників на цю тему є американський психіатр Джеймс Джилліген, який віддав понад 30 років вивченню насильства та розробці програм запобігання його поширенню. Його книга «Запобігання насильству» стала значним внеском у сферу розуміння та боротьби з цією проблемою. Робота Джиллігена базується на практичному досвіді роботи з найбільш агресивними верствами американського суспільства, зокрема з в'язнями тюрем.

Його дослідження пропонує глибше зрозуміти природу насильства, визначити його коріння та виявити ефективні методи його запобігання. Джилліген вносить вагомий внесок у наукове та практичне розуміння проблеми насильства, сприяючи розвитку стратегій та програм, спрямованих на покращення якості життя та забезпечення безпеки у суспільстві [6].

Людина, що виростила в оточенні насильства у родині, може стати схильною до виявлення насильства не лише через те, що вона наслідує відповідні моделі поведінки. Часто такий досвід насильства можуть суттєво вплинути на її самооцінку та почуття гідності, і, намагаючись відновити втрачене, вона може сама вчиняти насильство, намагаючись підвищити свій соціальний статус. Цей явище є загальним явищем, що стосується як чоловіків, так і жінок.

Жінки, які пережили насильство у своєму дитинстві або відчували себе ущемленими та неповноцінними у родині, часто прагнуть відновити свою гідність та підняти свій соціальний статус через виявлення насильства, переважно психологічного, над іншими особами. Це може бути спробою вирівняти власні почуття безпорадності та відновити контроль над власним життям [5, с. 287].

У різних аспектах життя, як в особистій, так і в суспільній сферах, існує визначений розподіл ролей, який в більшості випадків сприймається як невід'ємна і незмінна частина культури. Проте цей розподіл може суттєво

відрізнятися в різних культурах та соціальних середовищах, що має прямий зв'язок з їхнім історичним, економічним та політичним розвитком. Наприклад, у ХІХ столітті в Європі жінка зазвичай сприймалася як «слабка стать» і виключно відповідальною за обов'язки в домашньому господарстві, тоді як у деяких африканських королівствах жіночі загони, які відповідали за особисту безпеку правителів, вважалися невід'ємною частиною соціальної структури і були надзвичайно впливовими та міцними [5, с. 288].

У сучасний період, кардинальні зміни в соціальних уявленнях про ролі жінок відбуваються по всьому світу. Наприклад, у країнах скандинавського регіону жінки активно займають ключові пости в уряді, включаючи посади міністрів оборони. Однак у деяких інших культурах, особливо в мусульманських країнах, жінкам можуть накладатися обмеження навіть у виборі професії, як у випадку роботи лікаря. Ці протилежності відображають різні культурні, історичні та релігійні контексти, що впливають на розуміння ролі жінок у сучасному суспільстві.

Отже, домашнє насильство є однією з найпоширеніших форм гендерно зумовленого насильства, що вражає мільйони людей, незалежно від їхнього соціального, економічного чи культурного статусу, але найчастіше знаходить свої жертви серед жінок та дітей. Це насильство є систематичним явищем, яке проявляється в структурних нерівностях між статтями та підтримується культурними, соціальними та навіть правовими нормами. На вирішення цієї глобальної проблеми впливає здатність суспільства змінити традиційні уявлення про ролі статей, посилення правової підтримки для жертв, а також підвищення обізнаності та доступу до ресурсів для захисту та допомоги. Необхідно забезпечувати розробку та впровадження комплексних програм превенції та інтервенції, що враховують особливості кожного випадку, для ефективного подолання цієї пандемії насильства у домі.

1.2. Основні причини домашнього насильства та характеристика жінок, які від нього постраждали

Домашнє насильство є однією з найбільш серйозних і розповсюджених соціальних проблем, яка зачіпає практично кожен шар населення. Це явище не тільки психологічно та фізично травмує жертв, а й має широкі наслідки для суспільства в цілому. Хоча насильство в сім'ї може стосуватися будь-якого члена родини, найчастіше воно виявляється у відношенні до найбільш слабких та беззахисних осіб, таких як діти, старші люди та особи з обмеженими можливостями.

За словами експертів, найбільше від насильства в сім'ї страждають жінки та діти. У країнах, де проводиться систематичний статистичний облік, виявлено, що від 40% до 80% жінок зазнають фізичного чи психологічного насильства з боку своїх чоловіків або партнерів. Це статистичне значення не залежить від вікової чи соціально-економічної групи, що підтверджує широкий масштаб проблеми [6, с.82].

Ці дані свідчать про необхідність посилення уваги до проблеми домашнього насильства і впровадження ефективних заходів для запобігання його поширенню та захисту потенційних жертв. Без зусиль у цьому напрямку важко досягти стабільності та безпеки в суспільстві, а також забезпечити повагу до прав людини та рівноправ'я у всіх сферах життя [6, с.83].

Проблема насильства в сім'ї, особливо над жінками і дітьми, є палкою та актуальною у сучасному світі. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, кожна п'ята жінка на планеті хоча б один раз у житті стикається з фізичним або сексуальним насильством. Це статистичне значення наголошує на широкому розповсюдженні проблеми, яка торкається значної частини світового населення.

Насильство в сім'ї має глибокі корені існування суспільства, оскільки воно присутнє стільки часу, скільки існує і людська сім'я. Водночас, сучасна

еволюція суспільної свідомості дозволяє усвідомити це явище як соціальне зло та порушення прав окремих членів суспільства. Таке розуміння дозволяє активізувати заходи для боротьби з цим явищем та забезпечення захисту жертв.

Форми насильства в сім'ї над жінками можуть бути різноманітними, включаючи фізичне, сексуальне, економічне та психологічне приниження. Практично немає сім'ї, де б не відбувалася конфронтація з чоловічою або батьківською агресивністю та нестриманістю. Це підкреслює загальний масштаб проблеми та необхідність реагування з боку суспільства та державних інституцій для захисту прав і безпеки всіх членів родини.

Домашнє насильство є серйозною проблемою у багатьох країнах світу, включаючи Україну. Є багато факторів, які можуть призводити до домашнього насильства. Основні з них наступні:

- негативні стереотипи стосовно ролі чоловіків та жінок: такі стереотипи можуть призводити до нерівності в розподілі влади та контролю в сім'ї, що може сприяти насильству;
- нерівність в розподілі матеріальних ресурсів: така нерівність може створювати напругу та конфлікти в сім'ї, що можуть призводити до насильства;
- соціальна ізоляція та відчуття самотності: такі фактори можуть зробити людину більш вразливою до насильства та можуть стати причиною погіршення стану жертви;
- проблеми з алкоголем та наркотиками: такі проблеми можуть знижувати самоконтроль та сприяти насильству;
- психологічні проблеми: наприклад, низька самооцінка, депресія або тривожність можуть зробити людину більш вразливою до насильства;
- переконання в насильстві як засобі вирішення конфліктів: такі переконання можуть зробити людину більш схильною до насильницької поведінки;

– проблеми зі здоров'ям та фізичною залежністю: такі проблеми можуть знизити самоконтроль та сприяти насильству.

Отже, домашнє насильство є багатоаспектною проблемою, яка може мати багато причин. Вирішення цієї проблеми вимагає комплексного підходу, включаючи роботу зі стереотипами, поліпшення розподілу матеріальних ресурсів, психологічну підтримку для жертв насильства, роботу з алкогольною та наркотичною залежністю, психічними проблемами, вдосконалення законодавства та ефективніше просування проблеми в суспільстві.

Прояви насильства над жінками можуть приймати різноманітні форми, і кожна з них наносить серйозну шкоду фізичному та психічному здоров'ю жертв. Одним із найбільш поширених є словесні образи, які включають у себе нецензурну лайку та картання. Ці форми насильства можуть створювати атмосферу страху та безпеки для жінок, поглиблюючи їхнє почуття безпорадності та відчуження.

Психологічний тиск є іншою поширеною формою насильства, яка може включати у себе приниження гідності у присутності сторонніх, залякування та розповсюдження пліток. Ці дії можуть призводити до серйозних психічних травм для жінок, підриваючи їхню самооцінку та відчуття самовизначеності.

Фізичне насильство, таке як побиття та загрози для життя, становить один з найбільш небезпечних аспектів насильства над жінками. Ці форми насильства можуть призводити до серйозних травм та пошкоджень, а також створювати почуття постійної загрози та небезпеки для життя жертв.

Сексуальне примусове поведінка є іншою формою насильства, яка порушує особисті межі та порядок. Це може включати у себе сексуальні домагання, насильство від сексуального характеру та сексуальні або репродуктивні погрози. Такі дії порушують особисту свободу та безпеку жінок, і можуть призводити до серйозних психологічних травм та травматичних наслідків для їхнього фізичного та емоційного стану [6, с. 84].

Існує багато досліджень, які вивчали характеристики жінок, які постраждали від домашнього насильства. Ці дослідження показали, що немає єдиного профілю жертви домашнього насильства. Жінки, які стають жертвами, можуть бути будь-якого віку, раси, етнічної приналежності, соціально-економічного статусу та освітнього рівня.

Однак, деякі характеристики частіше зустрічаються у жінок, які постраждали від домашнього насильства. До них належать:

1. Низька самооцінка: жінки з низькою самооцінкою частіше вірять, що вони заслуговують на те, щоб до них ставилися погано, і їм може бути важче покинути стосунки з кривдником.

2. Залежність: жінки, які залежать від своїх партнерів у фінансовому плані або емоційно, частіше залишаються в стосунках, де є насильство.

3. Історія насильства: жінки, які в минулому зазнали насильства в сім'ї або у стосунках, частіше стають жертвами домашнього насильства в майбутньому.

4. Проблеми з психічним здоров'ям: жінки, які страждають від депресії, тривоги або інших проблем з психічним здоров'ям, частіше стають жертвами домашнього насильства.

5. Соціальна ізоляція: жінки, які ізольовані від друзів, сім'ї та підтримки громади, частіше стають жертвами домашнього насильства.

Важливо зазначити, що не всі жінки, які мають ці характеристики, стануть жертвами домашнього насильства. І навпаки, багато жінок, які не мають жодної з цих характеристик, все одно можуть стати жертвами.

Домашнє насильство може мати руйнівні наслідки для жінок. Воно може призвести до:

- Фізичних травм: жінки, які постраждали від домашнього насильства, можуть отримати травми, такі як синці, переломи, опіки та черепно-мозкові травми.

- Емоційних розладів: жінки, які постраждали від домашнього насильства, частіше страждають від депресії, тривоги, посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших проблем з психічним здоров'ям.
- Самогубств: жінки, які постраждали від домашнього насильства, частіше думають про самогубство і роблять спроби самогубства.
- Проблем з вживанням психоактивних речовин: жінки, які постраждали від домашнього насильства, частіше вживають наркотики та алкоголь.
- Проблем у стосунках: жінки, які постраждали від домашнього насильства, частіше мають проблеми у стосунках з партнерами, друзями та членами сім'ї.
- Проблем з вихованням дітей: жінки, які постраждали від домашнього насильства, частіше мають проблеми з вихованням дітей. Їхні діти також частіше стають жертвами насильства або стають свідками насильства.

Саме тому, жінки, які постраждали від домашнього насильства – це різноманітна група. Немає єдиного профілю жертви. Однак, деякі характеристики частіше зустрічаються у жінок, які постраждали від домашнього насильства. До них належать низька самооцінка, залежність, історія насильства, проблеми з психічним здоров'ям та соціальна ізоляція.

Психологічне насильство, на перший погляд, може залишатися непомітним, в порівнянні з фізичним насильством, але його вплив не менш трагічний. Словесні напади, приниження та інші форми психологічної агресії руйнують самооцінку та викликають почуття безсилля та пригніченості у жертви. Це може призвести до серйозних наслідків, включаючи самогубство, коли людина відчуває, що немає виходу з цієї ситуації. Зрозуміло, що психологічне насильство часто передує фізичному та супроводжується ним.

У деяких випадках жертви психологічного насильства, зокрема жінки, можуть навіть не усвідомлювати себе як жертви. Це особливо стосується жінок, що проживають у сільських місцевостях, де панує консервативне та

патріархальне уявлення про сімейні відносини. Вони можуть сприймати певні форми агресії як норму, внаслідок виховання в такому оточенні, де приклади покірності жінки та патріархальні стереотипи є поширеними. Таке неусвідомлення агресії може бути складним наслідком соціального середовища та виховання [7, с. 117].

Отже, боротьба з психологічним насильством вимагає не лише реагування на очевидні прояви, але й освітньої роботи, спрямованої на усвідомлення та зміну відношення до таких форм насильства. Необхідно створювати умови, в яких кожна людина зможе вільно визнати та намагатися протистояти будь-яким формам агресії, незалежно від їх обтяжливості.

Нерозуміння та неусвідомлення того, що жертва перебуває у примусових, насильницьких відносинах, може лишити її без можливості звернутися за допомогою та переосмислити своє життя на краще. Психологічні наслідки тривалих стосунків у середовищі словесного насильства можуть бути значними. По-перше, жертва може втратити довіру до себе, а навіть сумніватися у власній психічній стабільності. Це може призвести до відчуття втрати ініціативи та неможливості самостійних дій.

У таких умовах будь-яка активність може викликати подвійні відчуття: з одного боку, прагнення до дії, а з іншого – страх перед наслідками. Жертва словесного насильства може відчувати постійний напружений стан, очікуючи нової халепи або пастки. Це може призводити до депресивного сприйняття навколишнього світу та значного зниження самооцінки. Важко приймати рішення та робити логічні висновки, що подальше погіршує психічний стан жертви.

Один з трагічних наслідків словесної агресії може бути самогубство. Тому важливою частиною процесу визначення себе як жертви є усвідомлення характеру відносин та поступова зміна самооцінки. Це може відкрити двері до пошуку допомоги та покращення якості життя.

Аналіз результатів вибіркового кримінологічного дослідження сімейно-побутових вбивств і тяжких тілесних ушкоджень виявив, що основною

категорією потерпілих є жінки, що страждають у 68,3% випадків. В основному, це жінки у віці від 30 до 50 років, які перебувають у стосунках шлюбу або фактичного спільного проживання. Більшість жертв мають неповну середню або середню освіту, а вища освіта зафіксована у декількох окремих випадках. Також виявлено, що більшість потерпілих жінок перебували у стані алкогольного сп'яніння під час вчинення злочину [8, с.3].

Під час аналізу особистості потерпілих були визначені їх основні характеристики, що включають в себе не лише вік та статеву приналежність, але й сімейний стан та рівень освіти. Більшість жертв, які стали об'єктом умисних вбивств або тяжких тілесних ушкоджень, були тимчасово безробітними або непрацюючими. Ці дані дають підставу для подальшого аналізу та розробки превентивних заходів, спрямованих на попередження сімейно-побутового насильства та його наслідків [8, с.4].

Не всі жінки можуть або наважуються на розлучення з чоловіком, який їм завдав кривди. Існує низка причин, що утруднюють цей рішучий крок: сором за власне становище, страх щодо майбутнього, економічна залежність, страх помсти з боку партнера, сумніви у можливості отримати допомогу від соціальних та державних структур, а також страх громадського осуду та відсутність житла.

Однією з характерних рис для цієї групи ризику є стратегія поведінки під час домашніх конфліктів. Поведінка потерпілих може мати різний вплив на прийняття вини за злочинне посягання. Загалом, виділяються три основні тенденції: у деяких випадках (агресивно-викликаюча поведінка) ці дії можуть стимулювати вчинення тяжких насильницьких злочинів; в інших (нейтральна поведінка) вона не має впливу на вчинення злочину; у третіх (аморально-провокуюча, надокучливо-дошкульна поведінка) створюється сприятлива обстановка для виникнення та утвердження злочинного наміру, який може реалізуватися внаслідок виняткової провокації з боку потерпілих [8, с. 9].

Жінки, які страждають від тривожності та депресії, стають дуже вразливими перед домашнім насильством через свою залежність та

пасивність, яка робить їх нездатними захистити себе. Також, для жінок з істеричними або демонстративними рисами характерні емоційні сплески та неврівноваженість, що робить їх потенційними жертвами насильства, особливо з боку їхніх чоловіків.

Слід зазначити, що існує ряд соціально-психологічних причин, які ускладнюють звільнення жінок від почуття залежності та сприяють їхній вільності та рівності. Серед таких причин можна виокремити нерівність статусів жінок, неправильне гендерне виховання та низький рівень культури. Ці чинники перешкоджають жінкам відчутти себе вільними та рівноправними особистостями.

Однією з ключових проблем, яка завжди була і залишається основою насильства в родині, є проблематика гендеру. Це означає, що структури та норми суспільства, пов'язані з ролями чоловіків і жінок, впливають на динаміку та розподіл влади та контролю в сімейному оточенні.

Обумовленість історичними традиціями, соціальними настановами та ролями чоловіка і жінки у суспільстві спонукала соціологів до формулювання нового поняття – «гендер». Це поняття визначається як сукупність соціально-культурних ознак, що визначають роль людини як чоловіка або жінки у всіх аспектах життя - особистому, сімейному та громадському. Ідея гендеру наголошує, що ця роль не визначається біологічною статтю, а залежить від соціальних, політичних та економічних умов [9, с. 112].

Незважаючи на те, що українське законодавство визнає рівність прав чоловіків і жінок, реальна ситуація свідчить про те, що така рівність далеко не є дійсністю. На практиці не існує рівних можливостей для реалізації цих прав, що свідчить про відсутність гендерної рівності в Україні. Тобто, незважаючи на законодавчі гарантії, жінки і чоловіки все ще зіштовхуються зі стереотипами, упередженнями та обмеженнями на шляху до своєї повноцінної участі в суспільному та економічному житті.

Гендерна нерівність є глобальною проблемою, яку можна розглядати як один із видів порушення прав людини. Це явище притаманне не лише Україні, але й багатьом іншим країнам світу. У розвинених державах вживаються спеціальні заходи для подолання гендерної нерівності, такі як резервування певної кількості місць для жінок у парламентах. Таким же шляхом і Україна намагається подолати цю проблему, зокрема, через Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків», що передбачає використання «позитивних дій» для усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків.

Відмінність у суспільному становищі чоловіків і жінок призводить до специфічних проявів насильства, які відомі під терміном «гендерне насильство». Це поняття охоплює насильство проти особи, що виникає через стать жертви та суспільно-визначені ролі та очікувану поведінку. Воно включає в себе насильство в родині, сексуальне насильство, примусову проституцію, сексуальні домагання на роботі та інші форми насильства, що є результатом гендерних нерівностей у суспільстві.

Традиційні уявлення про гендерні ролі, які ґрунтуються на невідповідних об'єктивним даним, часто відображають думку про другорядність жінок порівняно з чоловіками, утворюючи таким чином гендерні стереотипи. Ці стереотипи відіграють ключову роль у поширенні насильства в сім'ї, перш за все спрямованого проти жінок. Часто самі насильники, які переважно є чоловіками, під впливом цих стереотипів намагаються підкреслити свою перевагу як чоловіків, що несуть особливу відповідальність за добробут сім'ї та роль годувальника, яка є основою існування сім'ї. Це може вести до їхнього вимагання особливої поваги та виконання всіх їхніх бажань і потреб. Деякі насильники навіть прагнуть стати «крутими хлопцями», і в таких випадках вони без коливань вдаються до насильства, вважаючи, що це підкреслить їхнє владне становище в сім'ї або підтвердить їхню репутацію [10, с. 17].

Жінки, які потрапляють у сімейне насильство, часто відчують вплив гендерних стереотипів, що призводить до того, що вони вважають себе винними у насильстві, розглядаючи його як покарання за помилки або як заслужене. Вони можуть не усвідомлювати, що їхні права порушуються, і часто вибачають насильника, не звертаючись по допомогу до правоохоронних органів або соціальних служб. У взаємодії з такими жертвами важливо пояснити, що насильство неприпустиме, це порушення їхніх прав і законів. Такий підхід сприятиме руйнуванню гендерних стереотипів і спонукає жертву шукати допомогу.

Подолання гендерних стереотипів є важливим етапом у протидії насильству в сім'ї. Це завдання починається з кожного з нас. Для цього потрібно критично оцінювати традиційні уявлення про гендерні ролі, перевіряти, чи не містять вони у собі дискримінацію чи неповагу до жінок. Тільки позбавившись цих стереотипів, ми зможемо об'єктивно ставитись до жертв насильства та їхніх насильників.

У сучасному світі в багатьох родинах працюють обидва (чоловік і жінка), причому іноді жінка заробляє більше за чоловіка. Одночасно вона зазвичай відповідає за ведення домашнього господарства та догляд за дітьми. Це призводить до того, що на жінці лежить основна відповідальність за функціонування сім'ї, і вона фактично стає головою родини. У таких умовах можуть виникати насильницькі відносини. Насильство може бути і з боку жінки, частіше це психологічне насильство, що виявляється у приниженні та образах чоловіка. Також може мати місце насильство з боку чоловіка, який, не здатний виконувати традиційну роль голови родини, намагається самоствердитись за допомогою агресії.

Партнерська сім'я, де немає жорстко встановленої ієрархії, вважається вільною від насильства. Тут лідерство може змінюватися в залежності від ситуації та компетентності, і як чоловік, так і жінка можуть виступати у ролі лідера. У таких родинах конфлікти вирішуються шляхом взаєморозуміння та врахування інтересів всіх сторін без використання насильства [11, с.184].

Отже, подолання гендерних стереотипів є ключовою умовою для запобігання насильства в сім'ї. Особливу увагу потрібно звертати на тих, хто працює у сфері боротьби з домашнім насильством. Важливою є постійна праця над усуненням гендерних стереотипів у суспільстві серед тих, хто може впливати на громадську думку. Звільнення суспільства від таких уявлень є необхідною передумовою для ефективного подолання насильства в сім'ї.

1.3. Нормативно–правове регулювання протидії домашнього насильства в Україні

Україна обрала шлях європейської інтеграції. Підписавши міжнародні договори, Україна пообіцяла поважати та захищати права людини. Невід'ємною частиною цих прав є заборона будь-яких форм насильства, включаючи насильство на основі сімейних стосунків.

Зважаючи на світові інтеграції та визнання нашою державою гуманітарних цінностей цивілізованих країн, питання стандартів прав людини реалізується на національному рівні. Це стосується рівності чоловіків і жінок, права на життя, особистої свободи та безпеки, заборони тортур, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження і покарання, необґрунтованого втручання у приватне та сімейне життя, порушення недоторканності сім'ї, дискримінації з будь-яких причин.

Міжнародно-правові договори, визнані нашою країною, мають обов'язкову юридичну силу, а це: Загальна декларація прав людини (1948 рік) [25], Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 рік) [26], Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 рік) [27], Конвенція ООН про права дитини (1989 рік) та факультативні протоколи до неї [28], Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006 рік) [29].

Ратифікація Стамбульської Конвенції є важливим кроком для України як у забезпеченні своєї міжнародної репутації, так і в забезпеченні прав жінок

в країні. Це не лише відзначає Україну як країну, що дотримується міжнародних стандартів прав людини, але й відображає готовність країни до інтеграції в європейську спільноту як цивілізованого та прогресивного партнера.

Підписання та ратифікація Конвенції є також важливими кроками для захисту жінок від усіх форм насильства. Вона надає міжнародний механізм захисту для українських жінок, які стикаються з домашнім насильством та іншими формами гендерної дискримінації. Це визнає права жінок як невід'ємну складову прав людини та закріплює зобов'язання держави у боротьбі з насильством та дискримінацією на гендерній основі [5].

Стамбульська Конвенція також визначає домашнє насильство як порушення прав людини та форму дискримінації. Це допомагає створити правовий фундамент для боротьби з цим явищем в Україні, а також сприяє підвищенню усвідомленості та зміні гендерних стереотипів в суспільстві. Таким чином, ратифікація Конвенції відображає зобов'язання України перед міжнародним співтовариством у боротьбі за рівність та захист прав жінок.

Україна активно реагує на проблему домашнього насильства, і це відображено в її кримінально-правових заходах. Законодавство країни, включаючи Кримінальний кодекс та Закон про запобігання та протидію домашньому насильству, визначає чіткі правила та механізми для боротьби з цим явищем. За цими законами передбачені жорсткі санкції для злочинців, що допускають домашнє насильство, що відображає серйозний підхід держави до цього питання.

Україна також активно працює над створенням ефективних механізмів запобігання та контролю за домашнім насильством. Національна поліція має повноваження контролювати поведінку порушників та надавати допомогу жертвам, щоб уникнути повторних випадків насильства. Це важливий крок у забезпеченні безпеки та захисту прав громадян, особливо тих, хто перебуває в уразливому становищі у власному домі.

Зусилля України у цій сфері свідчать про серйозність країни у боротьбі з домашнім насильством і відображають важливість забезпечення прав і безпеки своїх громадян. Такий потужний механізм контролю та покарання за домашнє насильство сприяє створенню суспільства, що ґрунтується на принципах правової держави та поваги до гідності кожної особи.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який набрав чинності 7 січня 2018 року, є важливим кроком у боротьбі з цією проблемою в країні. Він є результатом комплексного підходу, спрямованого на використання європейського досвіду та передбачає ряд ключових понять та основ для запобігання та розслідування випадків домашнього насильства [2].

Пріоритетом даного закону є належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення кривдників до відповідальності та зміна їхньої поведінки. Важливою особливістю є надання широкого кола повноважень підрозділам Національної поліції України для виявлення, припинення та профілактики домашнього насильства. Це сприяє більш ефективному реагуванню на випадки насильства та захисту прав жертв.

Закон також передбачає право постраждалої особи на звернення до правоохоронних органів та суду з метою притягнення кривдників до відповідальності. Для цього встановлені спеціальні заходи протидії домашньому насильству, спрямовані на забезпечення безпеки та захисту жертв.

Загалом, цей закон створений для реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання та протидію насильству над жінками та домашньому насильству, що відображає важливість та серйозність України у боротьбі з цією проблемою та виконанні міжнародних зобов'язань.

Україна відводить важливу роль національним законодавством у справі запобігання та протидії домашньому насильству. Це відображено в широкому спектрі правових актів, які регулюють цю сферу, включаючи Конституцію України та ряд законів, таких як «Про запобігання та протидію

домашньому насильству», «Про Національну поліцію», «Про охорону дитинства», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», а також Сімейним та Кримінальним кодексами України, а також Кримінальним процесуальним кодексом.

Цей законодавчий корпус встановлює не лише правила та процедури, але й механізми для виявлення, розслідування та покарання порушників домашнього насильства. Крім того, він визначає права та захист жертв цього насильства, що є важливим аспектом в забезпеченні безпеки та прав людини в країні [11, с. 186].

Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству» відіграє важливу роль у координації дій між різними органами та установами, що займаються цим питанням. Це сприяє ефективнішому впровадженню законодавства та забезпеченню координації між суб'єктами, що виступають у ролі захисників прав жертв та борців з насильством у сім'ї.

Оновлення Кримінального кодексу України у частині визначення домашнього насильства як кримінального злочину є значним кроком у боротьбі з цією проблемою. До прийняття зазначених законодавчих змін, домашнє насильство розглядалося як адміністративне правопорушення, що часто призводило до недостатнього реагування та накладання легких покарань. Призначення відповідної кримінальної кваліфікації дозволяє вживати більш ефективних заходів протидії та покарання порушників, що сприяє підвищенню відповідальності за насильство у сім'ї.

Додатково, включення нових статей у Кримінальний кодекс, таких як «Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство» та «Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників», створює правовий

механізм для захисту жертв та забезпечення їх безпеки. Це включає застосування обмежень до осіб, які вчинили насильство, а також контроль за їхньою поведінкою та виконанням судових рішень.

Оновлений розділ 4 Кримінального кодексу, що стосується кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, свідчить про серйозність забезпечення прав людини та боротьбу зі злочинністю у цій сфері. Ці зміни, набуті остаточної чинності у 2019 році, свідчать про визнання домашнього насильства як серйозної кримінальної проблеми та відповідальності держави за її подолання [12, с. 215].

Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі», який був ухвалений Верховною Радою 1 липня 2021 року, відображає важливий крок у розв'язанні проблеми домашнього насильства в Україні. Основною метою цього закону є притягнення до відповідальності військовозобов'язаних та інших осіб, які знаходяться під дією дисциплінарних статутів, за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Ця ініціатива є відповіддю на важливу потребу у зміцненні правового регулювання та забезпеченні відповідальності за домашнє насильство в армії та серед інших категорій осіб. Застосування адміністративних заходів стосовно таких випадків може сприяти зменшенню випадків насильства та забезпеченню безпеки жертв [13, с. 21].

Цей закон також підкреслює важливість невідкладного реагування на випадки домашнього насильства та насильства за ознакою статі шляхом вжиття ефективних заходів притягнення до відповідальності. Він розширює законодавчий інструментарій для боротьби з цією проблемою та допомагає забезпечити більш ефективний захист прав та безпеки всіх громадян, зокрема тих, які перебувають у вразливому становищі у власному оточенні [30].

Аналіз нормативно-правового регулювання щодо протидії та запобігання домашнього насильства підкреслює важливість використання міжнародного досвіду у цій сфері. Сучасна проблема домашнього насильства потребує комплексного підходу, а міжнародний досвід може надати цінні практичні зразки та стратегії для ефективного вирішення цього негативного явища.

1.4. Зарубіжний досвід протидії домашньому насильству

Домашнє насильство – це серйозна соціальна проблема, яка має руйнівні наслідки для жертв, їхніх сімей та суспільства в цілому. Жінки частіше стають жертвами домашнього насильства, ніж чоловіки, і зазнають більшої шкоди. Протидія домашньому насильству потребує комплексного підходу, який включає в себе законодавчі заходи, програми підтримки жертв, просвітницьку роботу та зміну соціальних норм.

Законодавче забезпечення в США щодо насильства щодо жінок, відоме як Закон про насильство щодо жінок (VAWA), увійшло в історію як один із найбільш масштабних законів у цій сфері. Прийнятий у 1994 році, він не лише забезпечує фінансування для притулків та програм правової допомоги для жертв, але й криміналізує різноманітні форми насильства, включаючи переслідування. VAWA став важливим кроком у боротьбі з домашнім насильством в Сполучених Штатах [14, с. 142].

У США програми та послуги для жертв домашнього насильства орієнтовані на надання повного спектру допомоги. Мережа притулків та програм підтримки забезпечує жертвам безпечне притулок, харчування, одяг, а також доступ до медичної, психологічної та юридичної допомоги. Ці послуги спрямовані на забезпечення безпеки, відновлення самооцінки та надання необхідної підтримки для подолання наслідків насильства.

Зазначимо, що в США просвітницька робота спрямована на підвищення обізнаності про домашнє насильство і підтримку жертв. Кампанії, які ведуться, мають на меті переконати жертв звертатися за допомогою та відкривати діалог про цю проблему. Заохочення розбивати мовчання та надання інформації про ресурси, доступні для тих, хто потребує допомоги, створює атмосферу підтримки та сприяє зменшенню стигми, пов'язаної з насильством у сім'ї.

Французький закон про насильство щодо жінок, прийнятий у 2014 році, також відзначається своєю важливістю у контексті боротьби з цією проблемою. Він розширив визначення домашнього насильства та посилив покарання за насильницькі дії. Крім того, закон ініціював створення спеціальних судів для ефективного розгляду справ, пов'язаних із домашнім насильством, що дозволило збільшити ефективність судових процесів та захисту прав жертв.

Також у Франції існує система спеціалізованих поліцейських підрозділів, які спеціалізуються у справах про домашнє насильство. Жертви також мають доступ до спеціальних центрів підтримки, які пропонують різноманітні послуги, включаючи психологічну та юридичну допомогу. Ці центри створені для того, щоб забезпечити жертвам необхідну підтримку та допомогу у складних ситуаціях [15, с.17].

Зазначимо, що у Франції просвітницькі програми в школах та університетах відіграють ключову роль у запобіганні насильству та навчанні молодих людей здоровим стосункам. Ці програми спрямовані на формування свідомого підходу до відносин і розвиток навичок міжособистісного спілкування, що веде до зменшення випадків насильства та підтримує створення безпечного соціального середовища.

У Німеччині закон про захист від насильства, прийнятий у 2002 році, відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки жінок в сімейному середовищі. Він не тільки забороняє фізичне та психологічне насильство, але й надає жертвам право на захисні ордери, що є важливим інструментом захисту. Крім

того, закон передбачає кримінальну відповідальність за різноманітні форми насильства, що створює серйозні перешкоди для тих, хто порушує права та безпеку інших [16, с. 76]. В даній країні мережа консультаційних центрів надає жертвам домашнього насильства широкий спектр послуг, включаючи психологічну та юридичну допомогу, а також допомогу у пошуку житла. Для захисту жертв існують захисні ордери, які забороняють кривдникам контактувати з ними, що дозволяє жертвам відчувати себе безпечно та захищено у власному оточенні.

У Німеччині важливим напрямком просвітницької роботи є залучення чоловіків до боротьби з домашнім насильством. Кампанії з підвищення обізнаності звертаються до чоловіків як потенційних агентів змін та активних учасників процесу протидії насильству. Створення усвідомленості про шкоду, яку насильство завдає, і важливість ролі кожного члена суспільства у створенні безпечного середовища відіграє важливу роль у формуванні позитивних практик та значної зміни у культурі стосунків [17, с. 63].

Отже, кожна з трьох країн, розглянутих нами, має свій унікальний досвід протидії домашньому насильству. Існує багато успішних практик, які можна запозичити та адаптувати до інших країн.

Важливо також визнавати та вирішувати проблеми, які залишаються. Наприклад, у США не всі жертви мають доступ до безпечного притулку, а юридичний процес може бути складним та тривалим. У Франції бракує коштів на підтримку притулків та програм. У Німеччині система захисних орденів не завжди ефективна.

Висновки до розділу 1.

Вивчення теоретичних аспектів проблеми домашнього насильства над жінками дозволяє нам глибше зрозуміти сутність цього явища та його коріння. По-перше, для успішного подолання домашнього насильства необхідно зрозуміти його історичні корені та механізми його передачі від

одного покоління до іншого. Важливим фактором є усвідомлення впливу патріархальних стереотипів у формуванні уявлень про ролі чоловіка та жінки в сімейному оточенні.

По-друге, концепція гендеру відображає соціальні взаємини між статями, які визначаються соціальними, політичними та економічними умовами, а не лише біологічною природою. Це нове розуміння дозволяє краще розкрити та зрозуміти соціальні механізми, які лежать в основі домашнього насильства та виступають чинниками його поширення.

По-третє, для ефективного запобігання насильству в сім'ї важливо подолати гендерні стереотипи, які сприяють підтримці та легітимізації насильства. Це вимагає активної ролі тих, хто працює у сфері протидії домашньому насильству, а також зусиль з боку громадськості та освіти. Визволення суспільства від таких стереотипів є ключовим аспектом в боротьбі з насильством та забезпеченням безпеки всім його членам.

Аналіз нормативно-правового регулювання протидії та запобігання домашньому насильству підкреслює важливість використання міжнародного досвіду у цій сфері. Зарубіжний досвід свідчить про те, що успішна боротьба з домашнім насильством потребує комплексного підходу, який включає не лише законодавче регулювання, але й розвиток програм та послуг для жертв, а також просвітницьку роботу з усіх верств суспільства.

Країни, які успішно борються з домашнім насильством, демонструють, що ефективна стратегія полягає в системному підході, що охоплює як реагування на випадки насильства, так і розвиток передбачуваних заходів, спрямованих на попередження та усунення кореневих причин цього явища. Важливою складовою успішної стратегії є поєднання правового регулювання з соціальними програмами та освітніми заходами, спрямованими на зміну культурного стереотипу і підвищення освіченості щодо проблеми насильства в сім'ї.

Такий підхід підтверджує, що ефективна протидія домашньому насильству потребує не лише реагування на конкретні випадки, але і

комплексних заходів, спрямованих на попередження та вирішення цієї проблеми у всіх її аспектах.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНИЙ СТАН РОБОТИ З ЖІНКАМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

2.1. Роль соціальних служб у наданні допомоги жінкам, які зазнали домашнього насильства

Соціальні служби відіграють критичну роль у наданні допомоги жінкам, які зазнали домашнього насильства. Вони стають важливою ланкою у системі підтримки та захисту, забезпечуючи жінкам безпеку, психологічну підтримку, а також доступ до необхідних ресурсів і послуг. Робота соціальних працівників і фахівців у галузі допомоги жінкам у складних ситуаціях допомагає змінювати життя жертв насильства, створюючи шлях до відновлення і самостійності.

Домашнє насильство – це серйозна соціальна проблема, яка негативно впливає на життя мільйонів жінок по всьому світу. Жінки, які зазнають насильства в сім'ї, часто стикаються з фізичним, емоційним, психологічним та сексуальним насильством з боку своїх партнерів. Це може призвести до серйозних проблем зі здоров'ям, а також до соціальної ізоляції, фінансових труднощів та втрати можливостей [18, с. 154].

Домашнє насильство є складним і глибоко засіяним явищем, що охоплює широкий спектр соціальних, психологічних та економічних факторів. Воно залишає позначку на всій сім'ї, наносячи шкоду як жертві, так і членам родини, які діють як насильники. Це негативно впливає на фізичне, психологічне та соціальне благополуччя всіх зацікавлених сторін [16, с. 139].

Кількість жінок, які стають жертвами домашнього насильства, перевищує число осіб, постраждалих від різних інших небезпек, таких як грабежі або катастрофи. На жаль, багато з постраждалих жінок відчують

безвихідність ситуації, відчуття беззахисності і викликають шкоду своєму фізичному та психічному здоров'ю [17, с. 54].

Такі трагічні наслідки включають підвищену схильність до депресії, збільшене вживання алкоголю та наркотиків, а також навіть спроби самогубства. Незважаючи на необхідність психологічної підтримки для цих жінок, багато з них стикаються з бар'єрами, що перешкоджають їм звертатися за допомогою, такі як стигматизація чи страх перед рецидивом насильства.

Боротьба з наслідками насильства та розробка ефективних методів запобігання є важливим завданням для співробітників соціальних і спеціалізованих центрів. Вони несуть відповідальність за забезпечення безпеки та добробуту постраждалих осіб, враховуючи різні аспекти їхнього життя [18, с. 198].

У своїй професійній діяльності спеціалісти користуються відповідними правилами та використовують різноманітні технології. Вони володіють різними методами та прийомами, спрямованими на вирішення соціальних проблем, пов'язаних з насильством. Це може включати в себе консультування, психологічну підтримку, організацію безпечного проживання та надання інших необхідних послуг [19, с. 90].

Спеціалісти у цій галузі розуміють важливість глибокого аналізу проблеми насильства та розробки індивідуальних підходів до кожної ситуації. Вони працюють з різними соціальними групами, враховуючи їхні унікальні потреби та обставини. Розвиток компетенцій у галузі протидії насильству є необхідним для ефективної роботи цих фахівців, щоб забезпечити належну підтримку та захист тим, хто стикається з насильством.

Фахівці соціальної роботи, що працюють з жінками, які стали жертвами домашнього насильства, виконують широкий спектр завдань. Вони проводять аналіз ситуації, надають соціальні послуги та інформацію, а також мотивують клієнок до отримання подальшої допомоги. Працівники займаються веденням випадку, консультують клієнок і, в разі потреби,

організують переселення до соціальних квартир або перенаправляють їх до інших служб. Проте, відзначається недостатній рівень відповідей, що стосується надання гуманітарної та соціально-економічної допомоги, а також надання юридичних консультацій. Лише в окремих випадках згадується потреба в психологічній допомозі [21, с. 190].

Слід відзначити, що серед ключових методів роботи з постраждалими жінками є соціальна корекція, соціальна терапія, арт-терапія та соціально-психологічна адаптація. Ці підходи здебільшого спрямовані на допомогу жінкам, які страждали від психологічного та фізичного насильства в домашньому середовищі. Вони сприяють не лише зняттю психологічних та емоційних наслідків травматичних подій, а й допомагають клієнткам зрозуміти себе краще, зміцнити психічну стійкість та відновити втрачену самооцінку.

У дослідженні визначено, що фахівці центрів соціальних і спеціалізованих служб використовують різноманітні програми для роботи з жінками, що стали жертвами насильства. Одна з таких програм – Корекційна програма для жінок та дівчат, розроблена МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» та затверджена Міністерством соціальної політики. Ця програма включає в себе тренінгові заняття, індивідуальну та групову роботу з жертвами і спрямована на комплексну реабілітацію особистості жінок, що постраждали від домашнього насильства [22, с. 52].

У світі підходи до соціальної роботи розглядаються з різних точок зору. Не існує єдиного визначення соціальної роботи, що було б прийняте всіма країнами. Однак, взаємодія між людьми та їхнім середовищем є ключовим аспектом цієї діяльності. Таким чином, соціальна робота передбачається там, де спостерігається вплив людської поведінки та соціальних систем на одне одного.

Аналізуючи досвід інших країн, було виявлено, що підвищення кваліфікації соціальних працівників у сфері роботи з постраждалими від домашнього насильства здійснюється за різними моделями. У

Великобританії, наприклад, соціальні працівники підзвітні Генеральній раді соціального обслуговування, що надає їм можливість отримати додаткову освіту та періодично проходити навчання для підвищення кваліфікації [23, с. 310].

У інших країнах, таких як Сполучені Штати Америки та Польща, підвищення кваліфікації соціальних працівників також здійснюється через різні програми та ініціативи. Наприклад, у США співробітники центрів соціальної роботи зобов'язані регулярно підвищувати свою кваліфікацію, що підтримується жорстким контролем. У Польщі соціальним працівникам необхідно постійно вдосконалювати як свої професійні, так і особистісні якості для забезпечення ефективної роботи з клієнтами, зокрема з постраждалими від насильства в сім'ї.

Зазначений підхід свідчить про те, що для соціальних працівників важливо не лише мати необхідні професійні навички, а й розвивати особистісні якості, що сприяють підвищенню рівня довіри та емпатії з боку клієнтів. Це дозволяє соціальним працівникам краще задовольняти різноманітні потреби постраждалих осіб та забезпечувати їхній добробут.

Соціальні працівники відіграють важливу роль у протидії насильству та підтримці його жертв. Одним із ключових аспектів їхньої роботи є надання психологічної підтримки постраждалим. Це включає у себе підтримку у підвищенні самооцінки, переконанні постраждалої у тому, що вона не винна у насильстві, а також допомогу у розумінні того, що її почуття й особисті справи мають значення [24].

Крім того, соціальні працівники інформують суспільство про способи виявлення насильства, наслідки перебування під насильним тиском та необхідність знань про права. Їхня робота також включає мотивацію суспільства надавати допомогу та забезпечення доступу до різних форм підтримки, таких як психотерапія та правова допомога. Крім того, важливою частиною їхньої роботи є розвиток здібностей та навичок, які допомагають

боротися з насильством, таких як створення планів безпеки та аналіз факторів конфліктів і полегшення звільнення жертви від впливу насильника.

Соціальні працівники виконують широкий спектр завдань у роботі з постраждалими від насильства, включаючи задоволення їх соціальних та побутових потреб, а також надання притулку та невідкладної допомоги. Ця робота включає в себе інституційне втручання, що передбачає реакцію на сигнали про домашнє насильство. Соціальні працівники виявляють та діагностують сімейні ситуації, установлюють контакт з потерпілими та надають їм інформацію про їх права та можливості отримання допомоги [24].

Проте дослідження та аналіз показали, що технології соціальної роботи, які використовуються фахівцями у цій галузі, не завжди є ефективними у запобіганні повторним випадкам насильства в сім'ї. Зокрема, виявлено, що спеціалісти зосереджуються переважно на соціальних аспектах проблеми, не вирішуючи інших, таких як психологічні, юридичні, медичні та педагогічні аспекти. Це свідчить про необхідність комплексного підходу до роботи з постраждалими від насильства, який враховуватиме всі аспекти їхнього життя та потреби [31, с. 198].

Соціальні служби відіграють вирішальну роль у наданні допомоги та підтримки жінкам, які стикаються з домашнім насильством. Однією з ключових послуг є консультації та психологічна підтримка, що допомагає жінкам зрозуміти та впоратися з емоційними наслідками травматичного досвіду, а також розробити стратегії безпеки.

Далі, соціальні працівники забезпечують інформацію, сприяючи жінкам усвідомити свої права та доступні їм можливості отримання допомоги. Це включає допомогу у відшуканні безпечного притулку, де жінки можуть відновити своє життя та бути захищеними від насильника.

Окрім того, соціальні служби сприяють інтеграції жінок у суспільство через допомогу у працевлаштуванні та освітніх можливостях. Це дає жінкам шанс стати фінансово незалежними та забезпечити себе та своїх дітей.

Найбільш вразливі члени сім'ї, діти, також отримують підтримку від соціальних служб. Це може включати консультування, терапевтичну допомогу та доступ до ресурсів, спрямованих на полегшення їхнього становища як свідків або жертв насильства.

Раннє втручання є важливим аспектом у допомозі жінкам, які стикаються з домашнім насильством. Чим швидше виявлено та запрошено допомогу, тим більше можливостей забезпечити жінкам безпечно вилікування та підтримку в процесі одужання. Це дозволяє їм швидше відновити контроль над своїм життям та перейти до нового етапу безпечності та самостійності.

Соціальні служби мають ключову роль у ранньому виявленні та втручанні у випадках домашнього насильства. Вони можуть впроваджувати навчальні програми, спрямовані на підвищення обізнаності громадськості щодо ознак та наслідків насильства вдома, що сприяє активному виявленню та реагуванню на подібні ситуації [32, с. 100].

Крім того, співпраця з іншими організаціями, такими як медичні заклади, школи та правоохоронні органи, є важливою складовою раннього виявлення та управління домашнім насильством. Ця взаємодія дозволяє швидше та ефективніше реагувати на ситуації насильства та забезпечує жінкам доступ до необхідної допомоги та підтримки.

Також важливою є практика проведення скринінгу на наявність домашнього насильства, особливо під час надання інших соціальних послуг. Це дозволяє ідентифікувати випадки насильства та надати жінкам можливість отримати допомогу в найкоротші терміни, сприяючи їхньому швидкому одужанню та відновленню.

Соціальні служби, які надають допомогу жінкам, які постраждали від домашнього насильства, стикаються з рядом викликів, які ускладнюють їхню роботу та можуть впливати на якість наданої допомоги. Одним із таких викликів є нестача ресурсів. Часто соціальні служби не мають достатньо

фінансових, людських та інших ресурсів для забезпечення повного спектру послуг, які потребують жінки, що пережили насильство вдома.

Ще одним важливим аспектом є небезпека для безпеки самого персоналу соціальних служб. Працівники можуть потрапляти у небезпеку, працюючи з жінками, які пережили насильство, особливо якщо ситуація є дуже напруженою або насильник виявляє агресивну поведінку.

Крім того, існує проблема стигматизації, яка може ускладнювати звернення жінок за допомогою. Соціальне та культурне стигматизування може призводити до того, що жінки відчувають сором, страх або непевність у відношенні до звернення за підтримкою, що може перешкоджати їхньому доступу до необхідної допомоги та підтримки [33].

Для подолання цих викликів необхідно вдосконалювати систему підтримки та ресурсне забезпечення соціальних служб, а також забезпечувати безпеку та підтримку для їхнього персоналу. Також важливо працювати над зменшенням стигматизації, збільшуючи обізнаність та розуміння суспільства щодо проблеми домашнього насильства та її наслідків.

Проблема домашнього насильства має міжнародне визнання та активну підтримку. Організація Об'єднаних Націй (ООН) відіграє ключову роль у координації міжнародних зусиль щодо боротьби з цим явищем. ООН прийняла ряд резолюцій та декларацій, спрямованих на залучення уваги до проблеми та стимулювання країн приймати конкретні заходи для запобігання та припинення насильства в родинях.

Однією з ключових документів у цьому контексті є Декларація про викоренення насильства стосовно жінок, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1993 році. Цей документ закликає країни до прийняття ефективних заходів для запобігання та припинення насильства щодо жінок, а також захисту жінок від цього виду насильства та притягнення винних до відповідальності [34].

Міжнародні зусилля також включають розробку та підтримку конвенцій та міжнародних угод, спрямованих на боротьбу з домашнім

насильством. Ці документи встановлюють стандарти та принципи, які країни повинні впроваджувати для захисту прав жертв насильства та забезпечення їхньої безпеки та підтримки.

Загальна мета міжнародних зусиль полягає в створенні безпечного та справедливого середовища для жінок та дітей, де вони можуть жити без страху від насильства та мати можливість отримати підтримку та захист у разі потреби.

Соціальні служби мають велике значення у наданні підтримки жінкам, які пережили домашнє насильство. Вони створюють безпечне середовище, де жертви можуть отримати допомогу та ресурси для одужання та відновлення. Широкий спектр послуг, які пропонують соціальні служби, допомагає жінкам відновити контроль над своїм життям та розпочати новий шлях безпеки та самостійності.

Незважаючи на важливість їхньої ролі, соціальні служби стикаються з рядом викликів, які ускладнюють їхню діяльність. Нестача ресурсів, небезпека для безпеки персоналу та стигматизація жертв можуть обмежувати доступ до послуг та знижувати ефективність надання підтримки [35].

Щоб покращити ситуацію, необхідно зробити кілька кроків. Збільшення фінансування для соціальних служб дозволить їм розширити свої можливості та надавати більше послуг. Додаткова підготовка для соціальних працівників щодо роботи з жертвами насильства та посилення співпраці між різними організаціями може поліпшити реагування на випадки домашнього насильства та забезпечити комплексну підтримку жінкам.

Більше інформаційних кампаній та просвітницьких заходів також можуть сприяти підвищенню обізнаності громадськості щодо домашнього насильства та послуг, доступних для жертв. Забезпечення доступу до безпечного житла, консультацій та юридичної допомоги є важливими елементами вирішення проблеми домашнього насильства, і соціальні служби відіграють ключову роль у наданні цих послуг та сприянні одужанню жінок.

2.2. Актуальні технології соціальної роботи із жінками, які постраждали від домашнього насильства

Проблема домашнього насильства є однією з найбільш актуальних та складних соціальних проблем сучасного суспільства. Кожен рік мільйони жінок у всьому світі стикаються з фізичним, психологічним та економічним насильством у власних домівках. На жаль, багато з них залишаються без належної підтримки та захисту через різноманітні соціальні, економічні та культурні бар'єри.

У світлі зростаючої уваги до проблеми гендерної рівності та захисту прав жінок, розробка та впровадження актуальних технологій соціальної роботи стає надзвичайно важливим завданням. Ці технології мають сприяти не лише виявленню та реагуванню на випадки домашнього насильства, але й наданню комплексної підтримки та послуг жінкам, які стали його жертвами [36, с. 207].

Нові інструменти та підходи до соціальної роботи дозволяють забезпечити ефективнішу координацію між різними службами та організаціями, які надають підтримку жінкам-жертвам. Вони також спрощують доступ до інформації про права та можливості отримання допомоги. Застосування сучасних технологій, таких як веб-сайти, мобільні додатки, онлайн-консультації та електронні бази даних, може значно підвищити ефективність і вплив програм та проєктів, спрямованих на боротьбу з домашнім насильством.

Загальна мета використання актуальних технологій соціальної роботи полягає в покращенні якості життя жінок, що постраждали від домашнього насильства, та забезпеченні їхньої безпеки, самостійності та самовизначеності. Враховуючи динаміку розвитку сучасного суспільства, пошук і впровадження інноваційних підходів у соціальній роботі з цією

вразливою категорією населення стає запорукою успішного подолання проблеми домашнього насильства та забезпечення гідності та безпеки кожної жінки.

Існує багато технологій соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства. Виокремимо деякі з них.

Кризова інтервенція є важливим і ефективним засобом захисту та підтримки жінок, які потрапили у ситуації насильства. Ця технологія виступає в якості першої лінії оборони, надаючи негайну допомогу та реагуючи на кризові ситуації. Психологічна підтримка, надана під час кризової інтервенції, спрямована на зменшення стресу та травматичних наслідків для жінок, які переживають насильство.

Центральним елементом кризової інтервенції є збирання інформації про стан жінки та її потреби. Це допомагає зрозуміти конкретні обставини та загрози, з якими зіткнулася жінка, що дозволяє визначити оптимальні стратегії підтримки і захисту. Важливою складовою є також встановлення довіри між соціальним працівником та жінкою, що допомагає створити основу для подальшої співпраці та взаєморозуміння [37, с. 349].

Крім того, кризова інтервенція сприяє активізації реагування системи підтримки та захисту жінок у ситуаціях насильства. Вона сприяє координації дій різних служб та організацій для швидкого та ефективного реагування на потреби постраждалих. Таким чином, кризова інтервенція не лише забезпечує конкретну допомогу на даний момент, а й створює передумови для подальшого відновлення та підтримки жінок у процесі виходу з насильницького середовища.

Планування безпечного виходу є невід'ємною складовою процесу підтримки жінок, які пережили насильство, та є стратегічним інструментом для забезпечення їх безпеки та благополуччя в майбутньому. Ця технологія спрямована на надання жінкам конкретних інструментів і знань, необхідних для того, щоб ефективно захищати себе та своїх дітей у разі виникнення подальших ситуацій насильства.

Центральним аспектом планування безпечного виходу є збір інформації та освіта щодо законів, процедур та ресурсів, доступних для жінок у ситуаціях насильства. Це допомагає їм зрозуміти свої права, можливості та обмеження, що відкриває шлях до ефективних дій для захисту себе та своїх дітей.

Крім того, планування безпечного виходу передбачає пошук безпечного житла та організацію інших практичних аспектів переїзду. Це може включати пошук тимчасового притулку, контакт з агентствами соціального житла та створення плану переїзду, щоб забезпечити безпеку та конфіденційність.

В цілому, планування безпечного виходу є важливим інструментом для жінок, які пережили насильство, допомагаючи їм створити стратегії та ресурси для переходу до безпечного та самостійного життя після травматичного досвіду насильства.

Психологічна підтримка є ключовою складовою процесу відновлення та зцілення жінок, які вижили з насильницького середовища. Ця технологія спрямована на створення безпечного та підтримуючого простору, в якому жінки можуть вільно висловлювати свої почуття та емоції, зрозуміти їх, а також розвивати стратегії для подолання травматичного досвіду [38, с. 84].

Індивідуальні консультації з психологом надають можливість жінкам отримати персоналізовану підтримку та поради щодо подолання внутрішніх конфліктів, тривоги та депресії. Цей формат сприяє встановленню довіри та побудові емпатичного відношення між клієнткою та психологом, що є важливим фактором для успішного процесу зцілення.

Групові сесії арт-терапії та інші форми групової підтримки можуть допомогти жінкам відчувати підтримку та спільноту з іншими, які пережили схожий травматичний досвід. Ці сесії сприяють вираженню емоцій через творчість та взаємному вченню, що сприяє підвищенню самооцінки та відчуттю позитивних змін.

Узагальнюючи, психологічна підтримка є важливим елементом реабілітації жінок, які пережили насильство, надаючи їм інструменти та ресурси для подолання травм та відновлення психічного здоров'я.

Просвітництво також є важливою стратегією у боротьбі з проблемою домашнього насильства і підвищенням рівня обізнаності в громаді. Ця технологія ставить перед собою завдання не лише реагувати на існуючі випадки насильства, але й передбачати їх та протидіяти їм на ранніх стадіях. Вона спрямована на формування усвідомлення у громадськості щодо шкідливості домашнього насильства та сприяння позитивним змінам у ставленні до цього явища.

Просвітництво може використовувати різноманітні методи, включаючи проведення семінарів, воркшопів та круглих столів. Ці формати дозволяють не лише передати інформацію, а й створити платформу для обговорення проблеми, обміну думками та досвідом. Вони створюють можливість для активної участі громадськості у вирішенні проблеми домашнього насильства та сприяють формуванню позитивного соціального середовища.

Крім того, просвітництво може використовувати медійні та інформаційні ресурси для поширення усвідомленості про проблему домашнього насильства. Інформаційні кампанії, соціальні медіа, телевізійні та радіопрोगрами можуть допомогти привернути увагу до цього питання та надати різноманітну інформацію щодо способів запобігання та подолання насильства в сім'ї. Такий підхід дозволяє залучити до розмови широкий загал та створити позитивні зміни в громадському ставленні до домашнього насильства.

Арт-терапія є надзвичайно ефективною технологією, яка використовує мистецтво та творчість як інструмент для зміцнення психологічного та емоційного благополуччя.

У порівнянні з іншими методиками, арт-терапія вирізняється своєю здатністю досягати глибокого психологічного звільнення через експресію через мистецтво. Вона дозволяє клієнтам виразити свої почуття, думки та

досвід у безпечному та невербальному середовищі, що часто важливо для тих, хто має обмежену можливість виразити себе словами.

Унікальність арт-терапії полягає в тому, що вона стимулює креативний процес, що може привести до глибоких внутрішніх відкриттів і пізнань. Вона дозволяє людям розкривати свої внутрішні ресурси та здатності через творчість, що часто веде до покращення самопізнання та самовираження. Крім того, арт-терапія може бути адаптована до різних потреб та вікових груп, що робить її універсальною та доступною для широкого кола клієнтів.

Дієвість арт-терапії виявляється у її здатності стимулювати самоцілення та психологічний розвиток. Вона може допомогти в подоланні травматичного досвіду, розробці стресостійких стратегій, покращенні міжособистісних відносин та збільшенні самоповаги. Арт-терапія дозволяє людям вибрати той спосіб виразності, який найкраще відповідає їхнім потребам та індивідуальним особливостям, що робить її потужним інструментом у психотерапевтичній практиці.

Більше того, арт-терапія може сприяти розвитку творчих та проблеморозв'язуючих навичок. Працюючи з різноманітними мистецькими матеріалами та техніками, клієнти вчаться дивитися на проблеми з різних точок зору та шукати нестандартні шляхи вирішення проблем. Це може бути особливо корисним у сучасному світі, де потрібні творчість та гнучкість у міжособистісних відносинах та професійній діяльності.

Арт-терапія також може стимулювати інтеграцію різних аспектів особистості. Шляхом використання різних мистецьких форм та технік, клієнти можуть відкривати нові сторони своєї особистості та зближувати їх в єдиний, гармонійний образ. Це допомагає людям краще розуміти себе, свої бажання та потреби, що є важливою передумовою для досягнення особистісного розвитку та самореалізації.

Необхідно також зазначити, що арт-терапія може бути ефективною не лише в індивідуальній терапії, але й у групових та сімейних форматах. Вона сприяє спільному творчому процесу, підтримці та взаємному розумінню між

учасниками групи чи сім'ї. Це може зміцнювати взаємні зв'язки та підтримувати розвиток позитивного групового динамізму.

Саме тому, арт-терапія виступає не лише як метод лікування, але й як засіб самопізнання, розвитку та спільного творчого взаємодії, що робить її незамінною в психотерапевтичній практиці та розвитку особистості.

Арт-терапія виокремлюється серед інших технологій як потужний інструмент соціальної роботи з жінками, що пережили домашнє насильство. Цей метод дозволяє жертвам виражати свої почуття, досвід та травми шляхом мистецького творчості. Вона допомагає у засвоєнні негативного досвіду, підвищенні самосвідомості та самоповаги, а також у збудженні внутрішніх ресурсів для подолання труднощів.

Таким чином, актуальні технології соціальної роботи, включаючи арт-терапію, мають потенціал стати ключовими інструментами у підтримці та реабілітації жінок, які постраждали від домашнього насильства. Враховуючи їхню значущість і ефективність, важливо продовжувати розвивати та впроваджувати ці підходи для забезпечення гідності, безпеки та підтримки кожної жінки, що стикається з насильством у сім'ї.

2.3. Реабілітація жінок, які зазнали домашнього насильства засобами арт-терапії

Проблема насильства в сім'ї є однією з найактуальніших проблем психологічної науки, оскільки вона має серйозні наслідки для всіх членів сім'ї, особливо для жертв, які часто стикаються з фізичними та психологічними травмами. В Україні спостерігається рух у напрямку розробки та впровадження різних моделей роботи, спрямованих на запобігання насильства в сім'ї та допомогу жертвам.

Ці моделі включають у себе превентивні заходи, які спрямовані на попередження випадків насильства, а також навчально-тренінгові програми, спрямовані на підвищення освіченості та навичок у сфері міжособистісних

відносин. Також важливим елементом є співпраця з правоохоронними органами, що допомагає у забезпеченні захисту жертв та притягненні насильників до відповідальності [12, с. 143].

Національні програми також передбачають створення притулків для жінок та дітей, які постраждали від насильства, а також кризових консультативних центрів та центрів реінтеграції, які надають підтримку та реабілітаційну допомогу. Додатково, розвиток груп взаємопідтримки та самопомоги, а також психотерапевтичних програм, дозволяє жертвам насильства знайти підтримку та відновити своє психічне здоров'я.

У цілому, ці різноманітні підходи та програми є кроком вперед у боротьбі з насильством в сім'ї в Україні, проте вони вимагають подальшої уваги та розвитку для максимальної ефективності і забезпечення безпеки та добробуту всіх громадян.

Звернення за професійною психологічною допомогою для осіб, які стали жертвами насильства, може бути важким, а іноді й страшним кроком. Це вимагає великої частки мужності, оскільки звернутися за підтримкою означає визнати, що сталася неправильна ситуація та потрібна допомога. Багатьом потерпілим від насильства потрібно часу, щоб набратися мужності та вирішитися на цей крок, іноді з моменту настання насильства до звернення за допомогою можуть пройти роки.

Професійна психологічна допомога в таких ситуаціях відіграє ключову роль у допомозі особі конструктивно пережити та подолати наслідки насильства. Фахівці допомагають перетворитися з «жертви насильства» в «людину, що пережила насильство», допомагаючи розвивати механізми самовизначення та стабілізації психічного стану.

Один із важливих напрямків у роботі з наслідками насильства є арт-терапія, яку визнають як ефективний метод у психотерапевтичній теорії та практиці. Вона дозволяє використовувати мистецтво як інструмент для вираження та розробки емоційного досвіду, що допомагає особі зосередитися на внутрішніх ресурсах та розвитку стратегій копіngu.

Сучасні науково-педагогічні практики активно вивчають можливості використання арт-терапії соціальними працівниками у роботі з потерпілими від насильства. Дослідження й досвід свідчать про успішне використання цього методу для підтримки та відновлення психічного здоров'я осіб, які постраждали від насильства.

Арт-терапія, згідно з визначенням О. Вознесенської, представляє собою метод зцілення через творче самовираження, де «зцілення» розуміється як досягнення клієнтом цілісності. Цей підхід покладає наголос на використанні мистецтва як засобу самовираження та відновлення психічного стану [13, с. 4].

У практиці арт-терапії клієнти використовують різні творчі методи, такі як малювання, ліплення з пластиліну чи глини, для вираження своїх почуттів та думок. Проте, часто люди, які самостійно використовують ці методи, не усвідомлюють їхню специфіку у контексті реабілітаційного процесу та психологічної підтримки особистості.

Основним завданням арт-терапевта є створення безпечного та сприйнятливого середовища, де клієнти можуть вільно виражати свої емоції та досвід через мистецтво. Важливо, щоб фахівець мав глибоке розуміння не лише мистецтва, але й психології, щоб ефективно підтримувати та керувати процесом зцілення клієнта через творчу діяльність.

Отже, арт-терапія виявляється не лише використанням мистецтва як інструменту, але і у вмінні та розумінні фахівцем особливостей застосування цього методу в роботі з клієнтами, які потребують психологічної допомоги та реабілітації.

Арт-терапія відзначається своєю ресурсністю та здатністю залучати творчу травмовану частину психіки до процесу зцілення. Це створює переваги у використанні цього методу для психосоціального відновлення особистості, що стала жертвою насильства. Апеляція до творчості дозволяє клієнтові відкривати нові шляхи самовираження та внутрішнього розвитку, що допомагає проходити через травматичний досвід.

Практичний досвід підтверджує, що робота з тривимірними матеріалами, такими як пластилін, глина чи спеціальне тісто, є особливо ефективною на початкових етапах роботи з психологічною травмою, включаючи ті, що пов'язані з наслідками насильства. Ці матеріали дозволяють клієнтам відчувати свободу та безпеку у вираженні своїх почуттів та думок через творчість, не обмежуючи їхнього вибору або вимагаючи високої майстерності.

Такий підхід дозволяє клієнтам відчувати контроль над процесом самовираження, що може бути особливо важливим для тих, хто відчуває втрату контролю через досвід насильства. Використання тривимірних матеріалів створює можливість для фізичного втілення емоцій та переживань, що сприяє їхньому осмисленню та подоланню в процесі терапії.

М. Кісельовою було розроблено арт-терапевтичний тренінг, спрямований на співпрацю з жінками-жертвами насильства. Одним із ключових елементів цього тренінгу є робота з фольгою як тривимірним матеріалом. Моделювання з використанням фольги, будь то в індивідуальній чи груповій роботі, допомагає розкрити творчий потенціал учасників та створити нові образи людей і їхніх ситуацій [14, с. 100].

Скульптура, яка створюється учасниками тренінгу з фольги, стає конкретним і наочним засобом навчання. Цей метод дозволяє зробити прорив у свідомому розумінні особистих та ділових ситуацій, допомагаючи учасникам визначити свою готовність до майбутніх змін і прийняття їх.

Гнучкість фольги символізує гнучкість та можливість перетворення, що відображається в створенні власного образу і відносин. Через власні руки учасники творять не лише модель себе, але і відносин, які вони бажають мати. Подальший аналіз та обговорення цього метафоричного досвіду може сприяти його впливу на реальне життя учасників, допомагаючи їм створити більш задовільні та здорові стосунки як в особистому, так і в професійному житті.

Програма арт-терапії для жінок, які стали жертвами домашнього насильства, виставляє перед собою завдання допомогти учасницям знайти шляхи виразити свої емоції та почуття за допомогою творчих методів. Цей підхід дає жінкам можливість виразити свої переживання, які можуть бути важкими або підсвідомими, через мистецтво, малювання, ліплення чи інші творчі форми самовираження.

Робота з творчими методами може допомогти жінкам знайти способи виразити свої емоції, які можуть бути пригніченими або навіть перекритими через травматичний досвід насильства. Вибір таких методів дозволяє створити безпечне середовище для виразу та переробки емоційних станів, що сприяє зниженню рівня стресу та покращенню самопочуття.

Участь у програмі арт-терапії може стати важливим кроком у процесі одужання для жінок, які зазнали домашнього насильства, допомагаючи їм знайти способи виразити свої почуття, розуміти їх та рухатися вперед у своєму житті [14, с. 206].

Отже, на основі опрацьованої літератури та практичних рекомендацій психологів та соціальних працівників, можемо запропонувати наступний план арт-терапії для жінок, які зазнали домашнього насильства:

1. Вступна зустріч з психологом та арт-терапевтом для визначення потреб та очікувань учасниць.

Вступна зустріч з психологом та арт-терапевтом є ключовим етапом у програмі арт терапії для жінок, які зазнали домашнього насильства. Під час цієї зустрічі, учасниці зможуть поспілкуватися з фахівцями, дізнатися більше про програму та її цілі, та висловити свої потреби та очікування від участі в програмі.

Психолог та арт-терапевт можуть провести інтерв'ю з учасницями, щоб дізнатися більше про їхній досвід домашнього насильства, поточні емоції та стан здоров'я. Це може допомогти фахівцям краще зрозуміти потреби кожної учасниці та розробити індивідуальну програму арт-терапії.

Крім того, психолог та арт-терапевт можуть дізнатися про рівень досвіду учасниць у техніках мистецтва та визначити, які методи можуть бути найбільш ефективними для кожної з них. Також під час зустрічі може бути обговорено питання конфіденційності, безпеки та інші питання, які можуть бути важливими для участі в програмі.

Загалом, вступна зустріч є важливим етапом в програмі арт-терапії, який допоможе психологу та арт-терапевту краще зрозуміти потреби та очікування учасниць та розробити індивідуальні програми для кожної з них.

2. Розгорнутий огляд технік мистецтва, таких як живопис, графіка, ручна робота, кераміка та інші, які можуть використовуватися в арт-терапії.

Розгорнутий огляд технік мистецтва є важливим етапом в програмі арт-терапії для жінок, які зазнали домашнього насильства. Різноманітність технік мистецтва, таких як живопис, графіка, ручна робота, кераміка та інші, можуть допомогти учасницям знайти той метод, який найбільше відповідає їхнім потребам та побажанням.

Одним з методів, які можна використовувати в арт-терапії, є живопис. Живопис може допомогти учасницям виразити свої емоції та почуття шляхом кольору та форми. Розфарбування чорно-білих малюнків, створення малюнків за інструкцією або малювання без конкретної мети можуть допомогти учасницям зняти напругу та стрес [15, с. 65].

Іншим методом, який можна використовувати в арт-терапії, є графіка. Графіка може допомогти учасницям виразити свої емоції та почуття шляхом лінії, тону та текстури. Це може бути особливо ефективним для вираження гніву та тривоги.

Ручна робота, така як в'язання, вишивка або робота з текстилем, також можуть бути корисними в арт-терапії. Ці техніки можуть допомогти учасницям зосередитися на творенні та відволіктися від стресових думок.

Кераміка є ще одним методом, який можна використовувати в арт-терапії. Виготовлення керамічних виробів може допомогти учасникам знайти спокій та гармонію, а також збудувати впевненість у своїх здібностях.

Загалом, розгорнутий огляд технік мистецтва може допомогти арт-терапевтам знайти той метод, який найбільше підходить для кожної учасниці.

3. Навчання технік релаксації та дихальних вправ для допомоги учасницям знизити стрес та тривожність.

Ці техніки можуть допомогти учасницям знизити рівень стресу та тривожності, покращити їхнє психічне благополуччя та покращити загальний стан здоров'я.

Однією з найпоширеніших технік релаксації є прогресивна м'язова релаксація. Ця техніка передбачає поступову розслаблення м'язів тіла, що може допомогти знизити рівень стресу та тривожності. Арт-терапевти можуть включати цю техніку у програму арт терапії та допомогти учасницям навчитися її використовувати самостійно.

Дихальні вправи також можуть допомогти знизити рівень стресу та тривожності. Наприклад, глибоке дихання з довгим вдихом та видихом може зменшити фізіологічну реакцію на стрес та зняти напруження в м'язах. Арт-терапевти можуть включати дихальні вправи у програму арт-терапії та допомогти учасницям навчитися їх правильно виконувати.

Крім того, арт-терапевти можуть використовувати техніки медитації та візуалізації для допомоги учасницям знизити рівень стресу та тривожності. Ці техніки можуть допомогти учасницям зосередитися на позитивних моментах та побудувати позитивне ставлення до себе та свого життя.

Загалом, навчання технік релаксації та дихальних вправ є важливим етапом у програмі арт-терапії для жінок, які зазнали домашнього насильства. Ці техніки можуть допомогти учасницям знизити рівень стресу та тривожності, покращити їхнє психічне благополуччя та здоров'я, а також відновити контроль над своїм життям. Навчання технік релаксації та

дихальних вправ може зайняти від одного до декількох занять, в залежності від індивідуальних потреб кожної учасниці.

4. Розробка індивідуальної програми для кожної учасниці, яка буде включати техніки мистецтва, спрямовані на вираження певних емоцій, таких як гнів, страх, сором тощо.

Ця програма повинна включати техніки мистецтва, спрямовані на вираження певних емоцій, таких як гнів, страх, сором та інші.

Одним з методів, який може використовуватися в програмі арт-терапії, є живопис. Живопис може допомогти учасникам виразити свої емоції та почуття шляхом кольору та форми. Наприклад, червоний колір може викликати асоціації з гнівом, жовтий – з радістю, синій – зі спокоєм. Арт-терапевти можуть використовувати ці знання для того, щоб допомогти учасникам вибрати кольори, які найкраще відповідають їхнім емоціям.

Іншим методом, який можна використовувати в програмі арт-терапії, є графіка. Графіка може допомогти учасникам виразити свої емоції та почуття шляхом лінії, тону та текстури. Наприклад, використання суцільних темних ліній може відображати глибокий гнів, а лінії, які перетинаються, можуть відображати заплутаність думок або ситуацій.

Ручна робота, така як в'язання, вишивка або робота з текстилем, також можуть бути корисними в програмі арт-терапії. Ці техніки можуть допомогти учасникам зосередитися на творенні та відволіктися від стресових думок.

5. Регулярні зустрічі для проведення арт-терапії, де учасниці зможуть спілкуватися одна з одною, ділитися своїми враженнями та взаємодіяти через мистецтво.

Ці зустрічі можуть допомогти учасникам знаходити підтримку та розуміння одна від одної, а також допомогти їм знайти способи справлятися зі своїми емоціями та стресом.

Під час зустрічей учасниці можуть спілкуватися одна з одною та ділитися своїми враженнями та емоціями, арт-терапевти можуть допомогти їм використовувати мистецтво як засіб комунікації та взаємодії. Наприклад,

учасниці можуть спільно створювати колективні творчі проекти або обговорювати свої індивідуальні творчі роботи.

Зустрічі можуть бути регулярними, наприклад, один раз на тиждень чи два рази на місяць, і тривати від 1-2 годин до кількох годин. Вони можуть відбуватися в груповій чи індивідуальній формі залежно від потреб кожної учасниці.

Регулярні зустрічі для проведення арт-терапії можуть бути корисними для учасниць не лише для того, щоб виразити свої емоції та почуття через мистецтво, але і для того, щоб взаємодіяти з іншими жінками, які переживають подібні ситуації. Зустрічі можуть допомогти зменшити почуття самотності та ізоляції та надати можливість для побудови нових соціальних зв'язків.

б. Моніторинг та оцінка ефективності програми, щоб впевнитися, що учасниці отримують необхідну підтримку та допомогу.

Моніторинг та оцінка ефективності програми арт-терапії для жінок, які зазнали домашнього насильства є дуже важливим етапом в процесі надання підтримки та допомоги учасницям. Моніторинг допомагає збирати та аналізувати дані про те, як програма працює та які її складові найбільш ефективні для учасниць, а оцінка допомагає визначити результати та ефективність програми.

Для моніторингу та оцінки ефективності програми можуть використовуватися різні методи, включаючи опитування учасниць, спостереження за їхнім прогресом та регулярне збирання даних про їхні результати та стан.

Опитування учасниць може допомогти збирати детальну інформацію про їхні потреби, очікування та задоволення від програми. Наприклад, можна запитати про те, як вони сприймають різні складові програми, як вони впливають на їхнє самопочуття та які з них найбільш корисні.

Спостереження за прогресом учасниць може допомогти виявляти зміни у їхньому поведінці, почуттях та емоціях, а також оцінювати ефективність конкретних технік та підходів, використовуваних в програмі.

Регулярне зібрання даних про результати та стан учасниць може допомогти визначити, наскільки ефективно програма відповідає на їхні потреби та які її складові слід покращити. Наприклад, можна вимірювати зміни у рівні тривоги, депресії, самопочутті та самооцінці до та після участі в програмі.

Загалом, моніторинг та оцінка ефективності програми арт терапії для жінок, які зазнали домашнього насильства, допоможе зробити висновки про те, наскільки ефективно програма відповідає на потреби учасниць та як її можна покращити. Це дозволить арт-терапевтам адаптувати програму до потреб та очікувань учасниць та забезпечити, що вони отримують необхідну підтримку та допомогу.

Крім того, результати моніторингу та оцінки можуть бути корисними для аргументування потреби у подальшій фінансовій підтримці програми арт терапії для жінок, які зазнали домашнього насильства. Якщо буде доведено, що програма є ефективною та корисною для учасниць, це може допомогти залучити нових донорів та партнерів, які бажають підтримувати подібні ініціативи.

Отже, моніторинг та оцінка ефективності програми арт-терапії для жінок, які зазнали домашнього насильства, є важливою складовою програми та допоможе забезпечити, що учасниці отримують необхідну підтримку та допомогу.

Програма арт-терапії може допомогти жінкам, які зазнали домашнього насильства, знайти спосіб виразити свої почуття та емоції, знизити стрес та тривожність, покращити своє самопочуття та знайти шлях до здоров'я та психологічного благополуччя. Арт-терапія може допомогти жінкам відновити свою самооцінку та побудувати позитивне ставлення до себе, що може стати важливим етапом у процесі зцілення після травматичних подій.

Крім того, програма може допомогти учасницям розвинути творчі навички та відчутти успіх у створенні мистецьких робіт, що може позитивно вплинути на їхнє самопочуття та самоповагу. Важливим елементом програми є забезпечення довіри та конфіденційності між учасницями та фасилітаторами.

Загалом, програма арт-терапії може допомогти жінкам змінити своє відношення до власного травматичної досвіду. Це може допомогти учасницям знайти нові шляхи розвитку та самореалізації, а також зберегти психічне здоров'я та попередити подальше занурення у відчуття безнадії та депресії.

У програму арт-терапії можуть бути включені різні техніки та методи, такі як малювання, розпис по склу, глина, робота з текстилем, а також танці, музика та інші. Це може забезпечити учасницям різноманітність інструментів для вираження своїх почуттів та емоцій, та допомогти їм знайти той метод, який найбільше відповідає їхнім потребам та побажанням.

Нарешті, важливим елементом програми є можливість побачити свої результати та взаємодіяти з іншими учасницями. Це може допомогти жінкам побачити, що вони не самі в своїй ситуації, та знайти підтримку та розуміння у рівнозначних. Усі ці елементи можуть допомогти жінкам, які зазнали домашнього насильства, знайти шлях до зцілення та відновлення свого психологічного благополуччя.

Отже, арт-терапія є універсальним методом соціально-психологічного «лікування», що робить її особливо цінною у професійному арсеналі соціальних працівників, психологів, педагогів. Арт-терапія може ефективно використовуватися в процесі надання допомоги клієнтам, які зазнали насильства.

Висновок до розділу 2.

Вивчення технології соціальної роботи з жінками, що постраждали від насильства у сім'ї, відкриває перед нами ряд ключових висновків. По-перше,

розуміння різних форм насильства і розробка механізмів для виправлення дисфункційних сімейних зв'язків вимагають використання діагностичних методів. Це дозволяє глибше зрозуміти особистість жертви насильства та її взаємини в сімейному оточенні, визначити порушені аспекти її особистості.

По-друге, соціальна реабілітація жінок, які постраждали від насильства, та членів їх сімей, важлива для відновлення їхнього психологічного, морального та фізичного стану, а також їхніх соціальних функцій. Це включає відновлення нормальної поведінки відповідно до загальновизнаних норм і правил. Проте в даний момент не існує чіткої концепції соціальної реабілітації, що ускладнює розробку принципів, методів та ефективних технологій цієї роботи.

По-третє, процес соціальної реабілітації має кілька етапів, включаючи діагностичний, проєктивний, організаторський, практично-діяльнісний та оцінку ситуації. Ці етапи допомагають систематизувати роботу з потерпілими, забезпечуючи послідовний підхід до їхнього відновлення та інтеграції в суспільство.

Арт-терапія, у контексті допомоги жінкам, що пережили домашнє насильство, представляє собою значний потенціал як інструмент підтримки та відновлення. Вона надає можливість жінкам виразити свої емоції, які часто бувають складними для словесного висловлення, через мистецтво. Цей процес може стати для них способом знайти внутрішній голос, відобразити свої почуття та переживання, тим самим сприяючи розумінню та перетворенню їхнього страждання.

Важливим аспектом арт-терапії є можливість розкрити та виразити свої емоції через креативність, що часто може бути більш ефективним інструментом для відновлення, ніж слова. В процесі мистецького вираження, жінки можуть відкрити нові способи розуміння своїх внутрішніх конфліктів та відносин у сім'ї, що сприяє їхньому психологічному зростанню та одужанню.

Однак, арт-терапія слід розглядати лише як частину комплексної програми підтримки та допомоги жінкам, які зазнали насильства. Це може включати в себе різноманітні методи, такі як кризова інтервенція, психологічна терапія та інші форми підтримки. Саме поєднання цих методів може забезпечити повноцінну та ефективну допомогу жінкам у їхньому шляху до одужання та відновлення.

ВИСНОВКИ

Проведене нами дослідження дозволяє сформулювати основні висновки:

1. Домашнє насильство є серйозною проблемою, і для її ефективного подолання важливо розуміти її історичні корені та механізми відтворення в сучасному суспільстві. Патріархальна свідомість, яка проникала культуру та структуру сімейних відносин протягом великого періоду історії, залишає свій слід і сьогодні. Вона утворює перевагу чоловіка над жінкою, відіграючи роль у формуванні норм та цінностей, що стимулюють насильство в сім'ї.

2. Поняття гендеру допомагає розкрити соціокультурні аспекти взаємин між статями, відділяючи їх від біологічних реалій. Переконавання про різницю у суспільних ролях чоловіків і жінок, закріплені у традиціях та стереотипах, є важливими чинниками, які підтримують насильство в родині. Саме тому боротьба з цією проблемою передбачає активну роботу із зміни стереотипів у суспільстві.

3. Важливо, щоб особи, які займаються протидією домашньому насильству, першими визнали важливість розвіювання гендерних стереотипів. Ініціативи з цієї сфери мають орієнтуватися на переосмислення традиційних уявлень про ролі чоловіків і жінок, спрямовуючи суспільство на шлях рівності та поваги до кожної особи, незалежно від статі. Звільнення суспільної свідомості від гендерних стереотипів стає кроком до ефективного припинення насильства в сім'ї, створюючи атмосферу взаємоповаги та безпеки для всіх її членів.

4. Нерівність статусів жінок, неправильне формування гендерних уявлень, та низький рівень культури є серед основних соціально-психологічних факторів, що ускладнюють звільнення жінок від почуття залежності та надають їм можливість відчувати себе рівноправною

особистістю. Ці чинники створюють атмосферу, де відносини в сім'ї стають дисгармонійними, і можуть сприяти появі насильства в цьому середовищі.

5. У вивченні та аналізі насильницьких дій до жінок, а також розробці механізмів корекції сімейних дисгармоній, важливо враховувати комплексний підхід до діагностики. Соціальні працівники повинні мати можливість інтегрально оцінити особистість жертви насильства, звертаючи увагу на взаємодію з її мікросоціумом. Це означає аналізувати структурні компоненти особистості, її «вузлові моменти» та «афектогенні зони», які визначають її поведінкові порушення. Основуючись на цих даних, можна розробляти індивідуальні підходи до психосоціальної підтримки жінок, що стали жертвами насильства в сім'ї, та спрямовувати їх на шлях самовизначення та відновлення особистісної цілісності.

6. Соціальна реабілітація жінок, які стали жертвами насильства, та членів їх сімей, є важливою складовою підтримки, спрямованою на відновлення їх морального, психічного та фізичного стану, а також соціальних функцій. Основна мета цієї роботи полягає в приведенні їхньої поведінки у відповідність із загальновизнаними правилами та нормами. Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді відіграють ключову роль у здійсненні соціальної реабілітації, проте варто відзначити відсутність єдиної концепції в цій системі, яка б дозволила систематизувати принципи, методи та результати цієї діяльності.

7. Зміст соціальної реабілітації потерпілих від насильства включає декілька етапів, кожен з яких має свої особливості та завдання. Діагностичний етап передбачає збір і аналіз інформації про стан потерпілої особи та її сімейного оточення. Проективний етап спрямований на розробку індивідуальних стратегій та планів реабілітації. Організаторський етап передбачає підготовку та координацію необхідних дій для забезпечення реалізації реабілітаційних заходів. Практично-діяльнісний етап орієнтований на безпосередню реалізацію плану дій та підтримку потерпілих у відновленні

їхнього життя. На завершальному етапі проводиться оцінка ефективності заходів та корекція стратегій відповідно до потреб та змін у ситуації.

8. Арт-терапія виявляється значущим інструментом підтримки та допомоги для жінок, які стали жертвами домашнього насильства. Вона надає можливість виразити емоції та почуття через творчість, що допомагає їм знайти спосіб виходу зі складних життєвих ситуацій. Арт-терапія сприяє зниженню рівня тривоги та стресу, а також підвищенню самооцінки жінок. Ця форма терапії відкриває можливість для жінок розкритися та виразити свої почуття через мистецтво, які можуть бути важкими для них у словесній формі. Це допомагає їм краще зрозуміти свої емоції та відносини у родині та з насильником, що становить важливий крок на шляху до одужання та підтримки їхнього психологічного та емоційного благополуччя.

9. Оскільки домашнє насильство є складною проблемою, арт-терапія має бути включена в більш широку програму підтримки та допомоги для жінок. Вона може бути ефективною тільки як частина комплексного підходу, який також включає інші методи, такі як кризова інтервенція, психологічна терапія та інші форми підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. URL: <https://rm.coe.int/1680093d9e>(дата звернення: 17.04.2024).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 17.01.2019 № 2671–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229–19#Text> (дата звернення: 17.04.2024).
3. Актуальні проблеми домашнього насильства : монографія / Перцева Т.О., Огоренко В.В., Кожина Г.М., Зеленська К.О., Носов С.Г., Терьошина І.Ф., Гненна О.М., Мамчур О.Й., Тимофєєв Р.М., Шорніков А.В.; за заг. ред. проф. Т.О.Перцевої та проф. В.В. Огоренко. Дніпро, 2021. 188 с.
4. Ломакіна О.В.. Зарубіжний досвід протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2020. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2020_1_20. (дата звернення: 17.04.2024).
5. Веретенко Т., Климчук Я. Технології соціальної роботи із жінками, які постраждали від домашнього насильства. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 33, том 1, 2020. С. 286–291.
6. Гурковська К. А. Особливості здійснення спеціальних заходів із попередження насильства у сім'ї. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 2. С. 82–90.
7. Малиновська Т. М. Попередження насильства над жінками в сім'ї. Право і безпека. 2017. № 1 (60). С. 117–120.
8. Марценюк Т. Соціологічні дослідження домашнього насильства: методологічні засади. Збирання даних у сфері насильства щодо жінок та домашнього насильства: назустріч вимогам Стамбульської Конвенції: матеріали Міжнар. конф., м. Київ, 3–4 вересня 2017 р. Київ, 2017. С. 1–11.

9. Легенька М.М. Зарубіжний досвід протидії насильству в сімі та можливості використання в Україні. ПРАВО І БЕЗПЕКА. 2017. № 4 (67). С. 111–116;
10. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству : монографія / А.О. Галай, В.О. Галай, Л.О. Головка та ін. ; за заг. ред. А. О. Галай. Київ : КНТ, 2018. 160 с.
11. Собко Г.М., Пацалова О.О. Досвід європейських країн у сфері протидії домашньому насильству. Науковий вісник публічного та приватного права. Випуск 1, том 2. 2019. С 184–187;
12. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти / за ред. О. Кочемировської. Київ: Вид-во ФОП Клименко Ю.Я., 2017. 372 с.
13. Запобігання та протидія домашньому насильству : Інформаційні матеріали для фахівців, які працюють з дітьми та молоддю в громадах. Київ: Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики, 2018. 32 с.
14. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально–методичний посібник/ Андреевкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. Київ: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.
15. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції: метод. посіб. / С.В. Альошкін, О.В. Даценко, К.Л. Бугайчук, Т.М. Малиновська, К.Ю. Шеремет. Харків: Харк. нац. ун–т внутр. справ. 2019. 93 с.
16. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А. Б. Блага, О. С. Тунтула, О. О. Кочемировська ; за заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.
17. Путівник координатора заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Практичний посібник./за заг. ред. А.Б. Блага. К.: ФОП Клименко, 2020. 156 с.
18. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково–практичний коментар

новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2019. 288 с.

19. Колобич О. П. Загальна психологія. Навчально–методичний посібник. Львів, 2018. 172 с.

20. Психологія : метод. рекомендації. М. Ф. Будіянський, І. Ю. Фурта. Одеса : Одес. нац. ун–т ім. І. І. Мечникова, 2021. 30 с.

21. Психологія сім'ї: підручник за ред. В. М. Поліщука. Суми: Університетська книга, 2021. 248 с.

22. Кацавець Р.С. Психологія особистості. Навчальний посібник. Київ : Алерта. 2021. 134 с.

23. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П. П. Горностай, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Н. В. Хазратова та ін. ; за ред. М. М. Слюсаревського. Київ : Талком, 2018. 580 с.

24. Кизименко Л.Д., Бедна Л.М. Словник–довідник соціального працівника. Для студентів та соціальних працівників. URL: <http://ipp.lp.edu.ua/Library/004/004.html> (дата звернення: 17.04.2024).

25. Загальна декларація прав людини (1948 рік). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text(дата звернення: 17.04.2024).

26. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text(дата звернення: 17.04.2024).

27. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text(дата звернення: 17.04.2024).

28. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text(дата звернення: 17.04.2024).

29. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text(дата звернення: 17.04.2024).

30. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25. Ст. 131.
31. Мілорадова Н. Е., Доценко В. В. Особливості прояву домашнього насильства під час війни. Габітус. 2023. Вип. 47. С. 194–199.
32. Мінка Т. П. Розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства. Jurnalul juridic national: teorie și practică 35.1. 2019. С. 98–101.
33. Як Стамбульська конвенція наближає Україну до ЄС? URL: <https://armyinform.com.ua/2022/06/21/yak-stambulska-konvencziya-nablyzhaye-ukrayinu-do-yes> (дата звернення: 15.06.2023).
34. Leheza Y., Pisotska K., Dubenko O., Dakhno O., Sotskyi A. The Essence of the Principles of Ukrainian Law in Modern Jurisprudence. Revista Jurídica Portucalense. 2023. P. 342–363.
35. Звіт про результати роботи Національної поліції України у 2020, 2021, 2022 році. Офіційний вебпортал Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist/riczni-zviti> (дата звернення: 17.04.2024).
36. Мілорадова Н. Е. Домашнє насильство під час війни: фактори збільшення та особливості звернення постраждалих. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 24 берез. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 207–208.
37. Pisotska K. Forms and methods of administrative activity of juvenile prevention units of the national police of ukraine. Juvenile policy as a component of supporting Ukraine's national security and defense. Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. P. 318–351.
38. Малиновська Т. М., Володіна О. О. Профілактика вчинення домашнього насильства до осіб похилого віку. Право та Безпека. 2020. № 2. С. 81–85.